

R. 1901. Č. 1. Sociální demokrat. Obrázek z naší doby. Nakreslil J. Ježek. Cena 40 h. — Č. 2. Kláštery a jich význam v dějinách lidské vzdělanosti. Napsal Vine. Drbohlav. Cena 70 h. — Č. 3. Církev a vzdělanost. Dva poslední pastýřské listy biskupa perugijského Joachima kardinála Pecciho. Přel. Vojtěch Kameš. Cena 50 h. — Č. 4. Soudruzi. Obraz ze společenského života naší doby. Napsal Karel Karásek. Cena 1 K 30 h. — Č. 5. Inkvisice. Napsal G. Romain. Přeložil Fr. Vaňous. Cena 40 h.

R. 1902. Č. 1. Pouť do posvátných míst Sv. Země a Egypta. Popisuje Dr. Jaroslav V. Sedláček. Cena 1 K 90 h. — Č. 2. Ctihodný kněz Josef Allemand, zakladatel spolku jinochů ve Francii. Dle M. Gaudela podává prof. Josef Šauer z Augenburku. Cena 60 h. — Č. 3. Pokrok v době Karla IV. a v době husitské. Píše Jiří Sahula. Cena 90 h.

R. 1903. Č. 1. Garcia Moreno. Mučedník katolické civilizace. Životopisný obraz. Nakreslil Vojtěch Kameš. Cena 50 h. — Č. 2. Z lidových soudů. Křídové kresby. Načrtl J. Ježek. Cena 50 h. — Č. 3. Kdo jest otrokem? Napsal Jan Bělina. Cena 70 h. — Č. 4. Z husitství do protestantismu. Historicko-náboženská úvaha. Píše Jiří Sahula. Díl I. 70 h. — Č. 5. Pod praporem pravdy. Úvahy a obrazy ze života pravých velikánů. Podává Fr. Janovský. Cena 1 K.

R. 1904. Č. 1. Život sv. Ignáce z Loyoly, zakladatele Tovaryšstva Ježíšova. Napsal P. Jan Badení T. J. Přeložil Jan Tagliaferro, farář na Borové. Cena K 170. — Č. 2. Kristus! Bůh! Podává Fr. Prokop. Cena 50 h. — Č. 3. Z husitství do protestantismu. Díl II. 50 h. — Č. 4. Časové obrázky a úvahy. Napsal J. Ježek. 25 h.

R. 1905. Čís. 1. Život generála de Sonis. Cena 80 h. — Č. 2. Z husitství do protestantismu. III. Triumf a pád kalíšné hrůzovlády. Stran 154. Cena 94 h. — Č. 3. Rozechvělé vášně. Pov. a humoresky. Napsal K. J. Zákoucký. Str. 152. Cena 94 h. — Č. 4. Obrana víry. Napsal J. Ježek. Str. 80. Cena 50 h.

R. 1906. Č. 1. Práce. Úvahy ethicko-sociální. Napsal Dr. Jos. Kachník. Cena 80 h. — Č. 2. Smíření. Obrázek z venkovského života. Napsal Karel Karásek. Cena 1 K. — Č. 3. Spiritismus. Napsal Jan Bělina. Cena 1.30.

R. 1907. Č. 1. Strážce Marianský. Napsal A. Dostál. Cena 60 h. — Č. 2. MUDr. Augustin Fabre. Zpráva biografická. Přel. PhDr. Eug. Kadeřávek. Cena 60 h. — Č. 3. Patero povídek. Napsala T. Polabská. Cena 70 h. — Č. 4. Z víru života. Drobné povídky. Napsal Josef Brožek. Cena 1 K 40 h.

R. 1908. Č. 1. Časové obrázky a úvahy. Řada II. Povídky J. Ježek. Cena 50 h. — Č. 2. Unesené dítě a jiné povídky. Napsal Al. Dostál. Cena 1 K.

U vydávání „Hlasů katol. spolku tiskového“ se pokračuje.

Cyrillo-Methodějské knihkupectví Gustav Franci.

HLASY katolického spolku tiskového.

Ročník 39.

Číslo 3.

Dr. Josef Kachník:

ROLNÍK-ŽIVITEL

Črty hospodářsko-sociální.

V PRAZE 1908.

Nákladem katolického spolku tiskového. — V komisi
Cyrillo-Methodějského knihkupectví Gustav Franci.
Predplatné budíž zasíláno výhradně jen Cyrillo-
Methodějskému knihkupectví.

Cena 60 hal.

Hlasy katol. spolku tiskového.

Předplácí se ročně s poštovní zásilkou 2 kor.

Posud možno obdržeti v Cyrillo-Methodějském knihkupectví Gustav Franci v Praze:

R. 1871. 1872. jest úplný. Cena ročníku 1 K 60 h.

R. 1879. Č. 1. S Bohem či bez Boha? Obrázky ze života pro život nakreslil Dr. Karel Lev Řehák. 72 h. — Č. 2. Zásluhy duchovenstva o české školství. Nastínil Jos. Ježek. 56 h. — Č. 3. Zlato a pozlátka. Kresby ze života. Nakreslil V. Pakosta. 44 h. — Č. 4. Lenka z pohody. Obraz ze skutečnosti. Napsal J. Souhrada. 76 h. — Č. 5. Otevřené oči. Vesnický obraz z času nové osvěty. Napsal E. Brynych. 36 h. — Č. 6. Počátky křesťanství mezi Slovy. Napsal J. Ježek. Část I. Slované jižní. 48 h. — Úplný ročník 1 K 60 h.

R. 1880. Č. 2. Lhota dvořácká, Lhotou žebračí. Obrázek ze života v době nejnovější. Vypravuje J. Ehrenberger. 44 h. — Č. 3. Kněz Jan. Napsal Josef Souhrada. 80 h. — Č. 4. Schovanka. Povídka z doby a pro dobu novější. Napsal J. Mergl. 50 h. — Č. 6. Upomínky z cest života. Vypravuje J. Dolenský. 48 h. Neúplný ročník 1 K 20 h.

R. 1881. Č. 1. Pouť. Povídka od T. Hájka. 50 h. — Č. 2. Listy zvadlé. Sebral Dr. Karel Lev Řehák. 48 h. — Č. 3. Odplata zrady. Vypravování dějepisné od T. Hájka. 40 h. — Č. 3. Třtina na větru. Povídka. Napsal V. Pakosta. 30 h. — Č. 5. Diamantek. Povídka ze vsi. Napsal Ed. Brynych. 40 h. Úplný ročník 1 K 60 h.

R. 1882. Č. 1. Pouť Slovanů do říma ke dnu 5. července L. P. 1881., kterou spolu vykonal i popisuje Th. Dr. Karel Lev Řehák. Díl I. 90 h. — Č. 2. Totéž. Díl II. 1 K 10 h. — Č. 3. a 4. Kalich utrpení. Povídka z počátku válek husitských od F. Vacka. — Člověk bez náboženství. Dle starého německého spisu vzdělal J. B. Podstránský. 72 h. Úplný ročník 1 K 60 h.

R. 1883. Č. 1. Zábořský vladyka. Historická povídka od V. Beneše Třebízského. Cena 50 h. — Č. 2. Lepší čest než důstojenství. Napsal F. Caballero. Ze španělštiny přel. Fr. Pohunek. 56 h. Cena těchto 2 čísel 80 h.

R. 1889. Č. 1. Naši přátelé. Obrázky ze života lidumilů a spolků lidumilných. Podává Karel Kramář. 50 h. — Č. 2. Z našeho kraje. Obrázek z počátku šestnáctého stol. Od Boh. Brodského. 80 h. — Č. 3. František de Paula kardinál ze Schönbornů, kníže-arcibiskup Pražský. Napsal Dr. Kl. Borový. 40 h. Cena těchto 3 čísel 1 K 10 h.

R. 1890. Č. 1. Časové obrázky. Kreslí J. Ježek. 1 K. — Č. 2. Pro víru oteckou. Dějepisný obraz. Napsal Al. Dostál. 60 h. — Č. 3. Hlasatelé svobody. Tři obrázky z naší doby. Napsal Boh. Brodský. 1 K. — Č. 4. Dobré vychování,

Ročník XXXIX.

Číslo 3.

HLASY
katolického spolku tiskového.

Dr. Josef Kachník:

ROLNÍK-ŽIVITEL.

Črty hospodářsko-sociální.

V PRAZE 1908.

Nákladem katolického spolku tiskového. — V komisi
Cyrillo-Methodějského knihkupectví Gustava Francla.

ROLNÍK-ŽIVITEL.

ČRTY HOSPODÁŘSKO-SOCIÁLNÍ.

Napsal

Dr. JOSEF KACHNÍK.

V PRAZE.

NÁKLADEM KATOLICKÉHO SPOLKU TISKOVÉHO. — V KOMISI
CYRILLO-METHODĚJSKÉHO KNIHKUPECTVÍ GUST. FRANCLA.

1908.

imprimatur.

Z kníž. arcib. ordinariátu v Praze, dne 17. června 1908
čís. 8562.

Dr. Jan Sedlák,
generální vikář.

1. Důležitost stavu rolnického.

Motto: Člověk, jenž se přičinil, by rostly
klasy dva, kde dosud rostl jeden,
více vykonal pro blaho pozemské,
než všichni politikové a filosofové
dohromady. Jonathan Swift.

Chléb a maso, toť nejdůležitější živiny společnosti. Oboje skýtá rolník, na jehož poli roste obilí, v jehož chlévě chová se dobytek. Zkvétá-li rolnictví, zkvétá průmysl, jenž plodiny zpracovává, zkvétá obchod, jenž výrobky a plodiny rozváží. Urodí-li se rolníku, má i stát dostatek potravin. Stát, jenž má tak vyvinutou a pokročilou orbu, že půda dává dostatek potravin, jest nezávislý na státu jiném. Naopak, kde zemědělství nevynáší tolik, aby se lid uživil, musejí se potraviny dovážeti z cizozemska a peníze plynou za hranice. Takový stát musí se chopiti průmyslu a nenachází-li tento v cizozemí dostatečného odbytu, chudne a živoří obyvatelstvo. Tisícové stěhují se pak do ciziny a vracejí se začasť zpět zuboženi. Silnější stát hledá pro své obyvatelstvo zahraniční kolonie, aby je tam trvale usadil, ale musí za tím účelem provozovati politiku výbojnou, dopouští se často bezpráví na obyvatelstvu domorodém, musí vydržovati velikou moc válečnou a při nejbližším ořesu finančním upadají massy lidu v bídu hospodářskou a mravní ještě větší.

Kde sídlí spokojený a poměrně zámožný stav rolnický, tam poctivý dělník nachází vždy dostatečné práce a obživy. Tam netouží po městě a továrnách, kde hrozí nebezpečí mravnosti a zdraví a kde jeden druhému mzdu stlačuje.

Kdo lne tolik k půdě rodinné jako rolník? Či srdce prochvívá tak mocný cit vlastenecký jako rolníkovo? Statek, ježž zdědil po otci, sroste s celou jeho duší. Zná každý koutek svého pole, svých luk, svého lesa, své zahrady. Chaloupka, v níž se zrodil a v níž odkájen byl zkazkami matičky své, stala se mu útlkem, po němž se mu vždy stýská, kdykoli se vzdáliti musil, a do něhož se vždy radostně vrací. — Pravý rolník netouží nikdy po společnosti městské. Jeho spoluobčané a rodina mu dostačují. Zde jest jeho štěstí. Vzpomínky a zvyky stavovské, veselý, jarý zpěv, národní pořekadla a hudba osvěžují jeho mysl v neděli a o svátcích po týdenní práci a u večeň v zimě v klidné domácnosti. Na jaře a v létě, kdy osení klíčí a zraje, s utěšenou tváří prohlíží rolník úrodu svou, hovoří v duchu s dozrávajícími klasy, s bujnými travinami a s lesem šumivým. Vypočítává, kolik spotřebuje pro domácnost, kolik odprodá. Stará se o společnost, jež z úrody jeho žije. Bodré jeho srdce i s něnou tváří cítí a nerado se s ní loučí. V lidu rolnickém pod drsnou slupkou skrývá se jádro zlaté, jako se v půdě, s níž zápasí, pod tvrdou korou skrývají plodnosti poklady mnohé. Takový stav, jenž s domovinou a vlastní svou srostl, byl a zůstane vždy ve společnosti a státě živlem nejusudlejším, nejzachovalejším.

Ze stavu rolnického vzešli národu českému mužové nejosvícenější a povah nejpevnějších. Stav tento dodává vlastní nejzdravější a nejsilnější vojiny, proti všem nepohodám otužilé. Jest číselně dokázáno, že by

obyvatelstvo měst dávno bylo vyhynulo, kdyby nebylo stálého přílivu obyvatelstva z venkova.

Jsa ve stálém a přímém styku s přírodou, pozoruje rolník její hnutí a její život; bystří um svůj a mysl k nebesům povznáší. Vidí růsti stéblo obilné a vzpomíná budoucího vzkříšení:

Jak obilné stéblo, jež vyroste v klas
a k zemi se chýlí, když dospěl mu čas;
vzklíčí a roste, dá zrno a dost —
jak ono na zemi jsem jenom host.
Tak všichni jsme z lidí, vládce i rob;
a mne život těší a neděsí hrob.
V zem, jež ho vydala, schýlí se klas;
kdes v Boží zahradě vyroste zas.

Josef V. Sládek: „Selské písně.“

Ano, zbožný jest lid rolnický a drží se pevně otecké víry své! Jest při tom šťasten a spokojen. Proti celé společnosti prohřešuje se, kdo jej o ni olupuje a základy mravnosti ničí.

Rolník, odkázán jsa v čas neúrody na pomoc jiných, zná nouzi hospodářskou z vlastní zkušenosti, a proto neutiskuje těch, jimž plodiny své prodává. Dokud nebylo překupníků a velkoobchodníků s plodinami a rolník přímo spotřebovatelům plodiny své prodával, bylo dojemno na trhu pozorovati, jak rolník rolníka, selka selky se dotazuje, co za obilí a luštěniny požadovati mají, aby se nespravedlnosti nedopustili. I dostávalo se a dostává až posud chudému dělníku a řemeslníku slevy na ceně, kupují-li přímo od rolníka. Zdražováním potravin rolník vinen není.

Státu a společnosti musí proto na zachování stavu rolnického nanejvýš záležeti. Úpadek rolnictva jest úpadkem společnosti a pohromou hospodářskou a sociální. Nemá-li rolník peněz, nemá jich ani obchodník, ani řemeslník. Kde půda ladem leží nebo vynáší jen tolik, aby se rolník mizerně obživil, tam klesají při-

jmý státu. Již dosti malá neúroda nebo soutěž způsobuje, že tisícové stěhují se do měst a do ciziny. — Z malorolníků stávají se potom dělníci, proletáři. Proto potřebují zvláště střední stavy rolnické, tak zv. malorolníci, obzvláštní péče moci státní a zákonodárné. Jejich soutěžový zápas s majiteli lánů, kteří strojí pole obdělávají a všech vymožeností vědy hospodářské pomocí kapitálu užívají, jejich těžký boj proti bursovním, obchodnickým šmejdům a podvodům s plodinami a s dobytkem, jejich snaha, aby proti dovozu z ciziny, často potřebnému, přece i svým domácím výrobkům platnost zjednali, jsou jistě pro veškeru společnost té váhy, aby jim pozornost věnovala a „otázkou rolnickou“ se zabývala. Všeobecné poznání příčin úpadku a prostředků, jak jej odstraniti, jest prvním krokem k nápravě. Každá pak náprava trudných poměrů v některém stavu společenském prospívá celé společnosti. A to tím více, jedná-li se o stav tak důležitý, jakým jest stav rolnický.

2. Za bývalých dávných časů.

Jen autoritou tvoří a drží se pohromadě každý spolek lidský, jak státní tak i církevní; za jejím zrušením rozpadá a drobí se nutností přirozenou do nekonečna.

Fr. Palacký, Dějiny národu českého, III., str. 162 (4. vyd.).

Naši staří rolníci vzpomínávali a vzpomínají dobrých dávných časů. Činili tak i jejich předkové. Jest to zvykem a podáním rodinným. Zda oprávněným?

Starší lidé vzpomínají zašlých časů obyčejně růžově. Utkvěly jim v paměti jen světlé stránky života a ty zdůrazňují před mladšími proti stinným stránkám poměrů přítomných, jež nelibě nesou. Nesmí se

však nikdy zapomínati, že v životě tomto nikdy není světla beze stínu. I doby minulé měly své trampoty pro rolníka. Na tyto však trampoty a na výhody nesmíme nazíratí očima dnešních poměrů. Jiné doby, jiné poměry. Dnes ať velkostatkář, ať šlechtic, ať měšťan nebo rolník — všichni poddáni jsou státu přímo a výlučně; musejí konati povinnosti vojenské a platiti daň. Rolník zúčastniti se může osvěty novodobé. A přece má své trampoty. Při všem pokroku zmírají tisíce lidu rolnického ponenáhu nouzí a jiné tisíce opouštějíce lány své — jež kapitalista skupuje — stěhují se za prací do ciziny, odkud zubožení do vlasti se vracejí. I v říši římské kvetla osvěta. I zde byl kdys stav rolnický v rozkvětu. Když však stát vše opanoval a prohlásil, že každý může s majetkem svým i s polnostmi naložiti, jak chce, tu senátoři — muži jistě vzdělaní a pokrokoví, — ze ziskuchtivosti skupovali pozemky rolnické a dávali je obdělávati otroky. Z rolníků stali se proletáři. Provincie africká, kde bylo dříve na tisíce svobodných malorolníků, přešla v krátké době do rukou rodin šesti senátorů. Stát neměl dorostu rolnického, neměl však také již statečných a otužilých vojnů. Dějepisec Plinius předpovídal obecný úpadek. „Latifundie“ — napsal — „zničí Itálii a její provincie!“ Účinek se také dostavil. Osvětou slynoucí říše nemohla odolati nepřátelům; pyšný, uměním všeho druhu proslavený Řím ztroskotán. Nemravným zničením stavu rolnického podtat kořen vsí autoritě a celému státnímu zřízení.

Křesťanství budovalo na autoritě. Země Bohem dána lidstvu, aby se živilo. Kdo vzdělává půdu, je živitelem společnosti. V nejzazší nouzi je míti plody země za společné a proto může si touto nouzí trpící z plodin těch tolik vzíti kdekoli, kolik je potřebí, aby život zachránil. Hladoví učedníci Páně trhají klasy

na cizím poli a Pán je hájí a omlouvá. Proto v dobách křesťanského středověku považován stav rolnický za veřejný, jenž byl ve službách společnosti. Veškeré poměry hospodářsko-sociální zbudovány na přirozeném mravním zákoně o nabývání vlastnictví půdy. Země neosazená nebo vydobytá zabrána knížetem a rozdělena v úděly, jež dány ve vlastnictví rytířům nebo pánům světským a duchovním za zásluhy. Pusté kraje zárodněny mnichy. Tito vlastníci půdy, jak dí Palacký, ve 12. století pronajímali pole svá kmetům či sedlákům, kteří užívali jich za jistý poplatek, „ouročí“, a za jisté služby; ale jsouce jakožto nájemníci z dobrovolné úmluvy prosti vši poroby tělesné a nejsouce vázáni ke hroudě, mohli, opověděvše se v určitý čas, stěhovati se pod pána jiného; nepodléhali soudu majitelů statků, ale obecným úřadům krajským, takže poměr jejich k pánům byl dosti slušný a spravedlivý, ač je tížily značné roboty zemské. („Dějiny národu českého“, I., str. 358.)

Německým právem zákupným, jež se za Otakara II. v Čechách všeobecně rozšířilo, stáli se rolníci majiteli pozemků za určité dávky, buď v penězích nebo plodinách, o sv. Havle a sv. Jirí splatné. Někteří také měli konati jisté služby v lese nebo na poli, aneb robotovati, obyčejně po 6 až 12 dnech do roka. Jinak byli volni a mohli se stěhovati, kam jim bylo libo. (Palacký I. c. II., str. 456, III., str. 161.)

Rolnický lid měl se před r. 1419 dobře. Palacký dí, že rozmohl se tehdy obecný blahobyt v míře, jak před tím tak i potom zřídka vídané (III., str. 161). Lid byl jedné víry katolické, obdělával klidně půdu svou. Tak bývalo vždy, dokud rolnický lid nebyl vtahován do sporů, v nichž, připraven o úctu k řádné autoritě duchovní a světské, stával se obětí osobních zájmů jednotlivcův.

O lidu rolnickém v dobách husitských takto píše Palacký: „Převeliký počet rolníkův, na místě rádla chápavše se meče a cepy změnivše za mlaty, hrnuli se byli i s ženami a dítkami samoděk do táborův; a kteří neměli k tomu chuti neb odvahy, utýráni násilím od přátel i nepřátel, holdy a zástavami velikého způsobu, brzy ocitovali se v chudobě, bídě a zoufalství, krajiny celé popleněné zůstávaly ladem, meč a voják jediný dávali zákony, jimžto chudina všude bez odporu obvykatí musila. Tím zplašeny spousty obecného lidu, oblomeny jejich samovůle a hrdost a po skončených válkách naděláno proletářův zahálivých, ale ke zbrani schopných a zvyklých, veliké všude množství, jichžto divoké vášně požadovaly uzdy zákonův krutých. Konečně války prospěly jen těm nejvíce, kdo v nich vévodili, totiž pánům korouhevným a rytířům hejtmanům; a vůle těchto dostávala se za nedlouho i na sněmích na vrch.“ (V., str. 153.)

Tak v porobu uvržen rolník český, nikolinásledkem katolických řádů středověkých, ale zvůlí těch, kteří hnutí husitské vyvolali. Aby toulavosti se zabránilo, usneseno r. 1487 na sněmu českém, že má býti odňata lidu selskému volnost stěhování; sedlák připoután k půdě, které ani on, ani děti jeho bez výslovného svolení vrchnosti opustiti nesměli. Děti poddaných nesměly svobodně své povolání si voliti, vrchnosti ustanovovaly osoby, vojenskou službou povinné, dávaly svolení k manželství a rozšiřovaly povinnosti robotní tak, že v XVII. stol. někde na jaře a v létě rolník poddaný až 5—6 dní v týdnu robotovati musil. Krutě s ním často zacházeno i při řízení soudním.

A přece i tu v zájmu společnosti povstala zařízení, jež k dobru rolnictva sloužila. Vrchnost byla vázána v čas nebezpečí a nouze poddané chrániti

a je podporovati, o chudinu a sirotu se starati, podaným pasení na panských pozemcích dovoliti, ku stavbám dříví z panských lesů poskytnouti, v čas neúrody dáti obilí k setí a mletí potřebného, a místy i o osoby sestárlé se postarati. Obce měly svoje pastviny, kdež i chudí za mírný poplatek pásti směli; měly lesy, z nichž se i dělníkům zemědělským dříví dostávalo.

Ač vrchní vlastnictví statků selských náleželo pánům, přece nesměli jich majetníkům býti odňaty, leč když po třetím upomínání svým povinnostem nedostáli, v kterémž případě statky na jiný rod přenésti směli. Statek musil v rodině přejíti na dědice jediného, a to dle patentu z roku 1787 na nejstaršího; ostatní pak dědici měli býti odškodněni dle odhadu statku na základě skutečné hodnoty, a dle patentu ze dne 3. března 1798 tak, aby mohl přejímající dědic na statku obstáti. Statky trvale v knihách zapsané nesměly bez svolení vrchnosti odprodáváním se drobiti a vrchnost nesměla dáti svolení ku odprodávání pod 40 měřic výměru statku. Jen pozemky svobodné, jež hospodář k trvalé usedlosti přikoupil, směly se volně prodávati. Nové statky pod 40 měřic výměru nesměly se zakládati. Dle patentu ze dne 1. listopadu 1784 nebylo rolníku dovoleno, nad dvě třetiny hodnoty statek dluhy zatížit, a dluhy byly namnoze rentové, t. j. nevypověditelné, a umořovaly se roční splátkou (rentou) z užitku. Nikdo nesměl současně dvou statků držeti, vrchnost nesměla pozemků selských vykupovati, aby se hromadění pozemků v jedněch rukou zabránilo.

Vše to opatření na ochranu malorolníka jistě prospěšná! Proto není divu, že za nových, po té nastávších poměrů mnohý starý rolník bývalých časů vzpomínal.

3. Jitřenka volnosti.

Bez rozumné svobody
nemá život lahody.

(České přísloví.)

Svoboda, jak krásné to slovo! Jak drahocenný to úděl pokolení lidského! Duch touží po svobodě, aby vzepjal perutě své a uplatnil svou sílu. Bez svobody není pokroku ani života. Lid ujařmený upadá v záhubu. I Spasitel svobodu velebil. Ovšem svobodu křesťanskou. „Syn-li vás osvobodí, v pravdě svobodní budete.“ (Jan 8, 36.) Toť jeho slova! A věru nauka Ježíšova osvobodila svět od otroctví ducha i vůle. Věda pohanská ujařmovala lid prostý. U Řeků a Římanů duchové nejosvěcenější otroctví schvalovali. A věru, nebylo lépe ani později, kdykoli se osvěta od zásad křesťanských uchýlila. Ano, svoboda; kdož nepřál by jí zvláště rolníkovi, jehož zaměstnání tolikrát Spasitel za podobenství si zvolil, aby nejvznešenější pravdy znázornil? Avšak svoboda, jež leskem svým oslňuje, ale v zápětí lásku a spravedlnost křesťanskou ničí a v sobectví se zvrhá, není svobodou, nýbrž nevázaností.

Jaký byl to shon v roce osmačtyřicátém! Co to bylo hesel o svobodě, volnosti a osvětě! Až do nejdlejších dědinek vnikl z měst ohlas touhy po uvolnění. Rolníka tížila robota. Tížilo jej také velmi často kruté chování se úřednictva panského. Lid selský nemohl se zrušení roboty a naprosté samostatnosti a nezávislosti dočkat. Vše se dalo s chvatem. Politická strana svobodomyšlná potřebovala opory v lidu. Nebylo nikoho, kdo by malorolnictvu byl řekl, jak bude dále. Lidu vyhověno. Usnesení říšského sněmu ve Vídni ze dne 1. září 1848, aby robota byla zrušena a služebnosti vykoupeny, potvrzeno císařem Ferdinandem Dobrotivým dne 7. září

1848. Rolník byl svoboděn a neomezeným pánem. Čin jistě šlechtný, jenž již císařovnou Marií Terezií a Josefem II. byl připravován. Nebyl však převrat příliš náhlý? Neosvědčilo se tu rčení básníkovy, že co věkové stavěly, zvrhla doba? Nynější stav malo-rolnictva tomu nasvědčuje. Zpřetrhány všeliké svazky s minulostí, zničeny organisace a pomocné prostředky; rolník osvobozen, ale osamocen. Neblahé toho následky střední stav selský pocituje velmi, a věru s podivením jest, jak možno ještě dnes bez výhrady psáti: „Zrušením poddanství a vyvazením břemen selských nastal v dějinách zemědělství veliký a blahodárný obrat. Sedlák stal se osobně a hospodářsky neodvislým a mohl svobodně nakládati se svou osobou i se svým majetkem. Tím vzrostlo jeho sebevědomí a rozhled, jeho hospodářská způsobilost a blahobyt.“ (Dr. Ant. Kotátko, Agrární otázka, str. 17.)

Neodvislost osobní, podporovaná zákonodárstvím, brzy vybočila na jedné straně v sobeckost, na druhé v rozmarilost. Sobectví zmocnilo se těch, kteří měli kapitály, aby skupovali pozemky od malorolníků, k prodeji různým způsobem zlákaných. A rolníci jedni prodávali, druzí opět statky své rozkouskovali, aby buď nějakého svobodného obchodu se chopili, anebo syny své vyženili a dcery vyvádávali. Prohlášená svoboda neznala mezí. Bývalé zákony, že nikdo pod 40 měric svůj statek zmenšiti nesmí a že nikdo nemá dvou statků držeti, zrušeny. Ke vdavkám žádného svolení nebylo více zapotřebí a nikdo neměl práva se tázati, zda novomanželé rodinu vyživiti mohou, čili nikoli. Drobení statků rolnických pokračuje zavedením římského práva dědického, dle něhož statek po otcí připadá všem dětem rovným dílem. Brzy není v obci rolníka majetnějšího. S drobením majetku drobí se rodina, mizí vzájemná úcta a přítulnost členů ro-

diny. Liché sebevědomí mění se ve shánění se po počtích a přepychu. Vyvinuje se na venkově rolnická aristokracie a závist spoluobčanů ochuzených. Mnohý rolník stává se nádenníkem na tom poli a statku, jež mu dříve náležely. Sebevědomí vede k osobivosti, kde dříve v obcích mír a svornost vládly, zahostuje se honba po úřadech obecních a nepoctivost. S pohromami hmotnými přikvačil na stav rolnický úpadek mravní. Není dobře před touto skutečností oči zavírat. Máf tento zjev nemalý vliv na veškeren náš život společenský. Ovšem jest dosud zjev ten jen částečný a možno tvrditi, že stav rolnický zůstává v jádru svém posud sloupem a základem mravních a řádných poměrů společenských. Proto tím více jest potřebí poučení a rozboru, aby do nejzazších vrstev vniklo přesvědčení, jak nevhodná byla svobodomyšlnost, jež rolníka sobeckým choutkám nevědomitých jednotlivců a jeho vlastní neprozíravosti a náruživosti vydala. Nikoliv svoboda, ale svobodomyšlnost v zákonodárství a v životě ničí rolníka.

Liberalismus nikde se neosvědčil. Nakazil společnost a roztránil ji v jedince. Z řečiště jednotného křesťanského názoru vyhrnuly se proudy, když břehy pobořeny. Břehy byly mravní zásady křesťansko-katolické. I rozlil se veletok a zasáhnul všechny vrstvy společenské a veškeren život. Prosakoval vše a sobectvím potřásl. Chyba se ve vůdčích kruzích uznává. Finanční tíseň a nepoctivost, jež vyskytly se v rolnických ústavech peněžních a v podnikcích akciových, příliš zarážely. Ale rozlité vody těžko jest svoditi do řečiště. Proudů rozpoutané vzpírají se omezování. „Reakce!“ volají svobodomyšlné časopisy ve všech tonínách. „Rozbítí vše a zříditi majetek společný!“ hřmí do lidu slovem a tiskem socialista, aby svou prosadil. A zatím ubohý lid rolnický nepozoruje, jak usazují se v jeho středu polypové ve formě továren

a kterak svými nenasytnými chapadly zabírají půdu oteckou. Ale nejen že toho nepozoruje, nýbrž na těchto pozemcích pracuje ve velkých řadách popoháněn holi drábovou! Ale je svoboden? Ó, zlatá svobodo! Ráno před 3. hodinou píská mláticí stroj, a se všech stran hrnou se dělníci a s malou přestávkou drou se až do 8. hodiny večer, a při výplatě dostane se jim na den 1 K 80 h až 2 K. Doma čeká rodina maličkých a hladoví. Nebo co koupíte za dvě koruny při všeobecné drahotě? A při tom nemá pán vůči dělníku žádného závazku. Dnes jej najme, zítra propustí a vezme si jiné. Jak je spokojen, že zrušeny poměry poddanské! Nemusí se dále o sedláka starat. Nemusí mu dávat osevu, dříví, poskytnouti pastvy ani stravy, když mu po 12 dní byl robotoval. Ó, zlatá svobodo! Pro koho? Pro zemědělce-kapitalistu!

Jen ten, kdo mezi lidem nežije a necítí tepny jeho života a jeho útrap, mohl napsati, že uvolněním lidu selského „vzrostl jeho rozhled a blahobyť.“ („Agrární otázka“, str. 17.)

4. Soutěž a ceny obilnin.

Kdo s koho, ten toho.
(České překladlo.)

V časopisech čteme často národohospodářské drobnomalby. Jsou to zprávy o stavu osení, o sklizni, o dovozu plodin hospodářských, o chovu a přírůstku dobytka a mnohé jiné. Jest to nový způsob pojednávání zjevů hospodářských, a to velmi pohodlný. Pisatel nepotřebuje projevit svého názoru. Jen prostě oznamuje. Ale vězí v tomto způsobu význam hlubší, než se kdo domnívá. Lid nemá býti poučen o příčinách mnohých zjevů smutných. Každá událost jest přece projevem vůle a rozumu. Ale to se nelíbilo

sociologům realistickým. Každá událost jest prý projevem poměrů národohospodářských, hmotných. Dostačí událost poznati a v souvislost s jinými událostmi uvést, po příčinách netřeba se tázati. A lid čte takové zprávy a těší se nebo nařiká a nepřemýšlí o příčinách a následcích, aby si z toho vyvodil pravidla pro život.

Svobodomyšlná nauka společenská nechce slyšeti ničeho o mravních zásadách v otázkách hospodářských, nejméně pak již o zásadách křesťansko-sociálních.

Divné z toho plynou věci. Tak na př. po žních přinášejí noviny zprávy o malém jen poškození žita v některých krajinách, jež prý se však úrodou v jiných zemích dostatečně nahradí. Vše jest uklidněno. Rolník prodává hned po žních a to lacino; potřebuje peněz na výplaty. Najednou nastane všeobecná dražota potravin. Kam se poděly ty zásoby na drobně zakoupené? Nikdo neví. Ale aby se uklidnily široké vrstvy lidové, přinášejí noviny zprávu, že byla vesměs úroda špatná a že ceny obilí velmi stouply. „Ach, to se mají rolníci dobře!“ promlouvá dělník, řemeslník a živnostník. A zatím malorolníci sami kupují drahé maso, drahý chléb, drahý osev, neboť musili hned po žních skoro veškeru sklizeň prodati, aby dluhy poplatili, a v druhé polovici roku již kupují plodiny na dluh pro potřebu vlastní, a to v ceně zvýšené. Úroda vyvezena za hranice, nebo čeká v sýpkách překupníků, až budou ceny ještě vyšší. O zvýšení jich pak starají se velkoobchodníci a překupníci jak šířením lživých zpráv, tak i spolky či kartely.

Vše užívá volnosti a vymoženosti novodobé: železnice, telegrafu, paroplavby, strojnictví, chemie a pokroku věd přírodních vůbec. Ale málo toho všeho posud mohl užiti malorolník. Nemá potřebného kapi-

tálu. Již dávno na velkostatech zařízeno hospodářství střídavé, ale maloroelník ještě úhořil. Neměl potahu, ani pracovních sil, ani dosti hnojiva. Jak mohl s velkostatkem soutěžit? A bývalá vrchnost se již o rolníka nestarala. Zvelebovala své hospodářství umělými hnojivy, chovem dobytka a podniky průmyslovými. Smutně hleděl na to rolník. Nejsilnější dělnictvo pracuje na velkostatku a on nemůže dělníka, tím méně služebného dostat. Nemožno mu platit mzdy, jakou platí velkostatek; neboť tento pracuje a vyrábí ve velkém a proto laciněji. Širé lány velkostatku vlní se bohatým obilím, neboť mohl majitel i při ozimíně i na jaře drahým chilským ledkem hnojit, což maloroelník z nedostatku peněžních prostředků učiniti nemohl. Vida tuto úrodu překupník s obilím, snižuje ceny a poukazuje k tomu, že od velkostatkáře laciněji koupiti může. A velkostatkář také může laciněji prodati. Tak nastává soutěž mezi bývalou vrchností nebo novým zemědělským kapitalistou a rolníkem. Soutěž neúmyslná, ale přivoděná uvolněním všech svazků a následkem nedostatku organisace stavu rolnického.

Jest zcela bludno tvrditi, že by kdy po naprostém uvolnění stavu rolnického pomocí zásad svobodomyšlných „blahobyť lidu byl se vzmohl“ (Dr. Kořátko, Agrární otázka, str. 18.). Hladová nouze v letech šedesátých na Moravě tomu nijak nenasvědčuje. Ale nebylo toho blahobytu ani v Čechách, jinak by již roku 1870 nebylo pozemkových dluhů 608,597.000 zl. (R. Vrba: Otázka zemědělská, str. 44.)

Jest sice pravda, že se zemědělská krize i velikých zemědělců a velkostatkářů dotýká, ale silnější pomohou si sami a též si pomáhají. Vymanili se z rukou obchodníků a dodávají ve velkém sami. Neškodí jim tolik zámořská soutěž obilní z Ameriky, Indie,

Ruska a odjinud, neboť mohou prodati laciněji a tak soutěži čeliti. Kromě toho používají výhod laciného dovozu za hranice, a tak se odškodňují. Hůře jest střednímu stavu rolnickému. Jest odkázán na nejbližší své město a na trhy místní. Tu pak pocituje těžce jeho soutěže a překupnictví. A přece z těchto trhů plyne nejvíce plodin do širokých vrstev lidových. I zůstává maloroelník živitelem lidu v městech a na venkově. Proto jistě zasluží, aby společensky chráněn byl před úpadkem.

O trzích místních nemáme dosud dostatečné statistiky. Nemyslím jen statistiky, kolik metrických centů toho kterého obilí bylo prodáno a za jakou cenu, ale statistiky, kdo a kolik obilí koupil, za jakým účelem obilí koupil, zda pro vlastní potřebu, či pro jiné, kam obilí či plodiny hospodářské vůbec složil a za jakých okolností obilí bylo kupováno a dále prodáváno. Vyskytují se případy, že se obchodníci s obilím domluví a nekupují až k poledni, kdy rolníci z bázně, by nemusili zásoby domů zpět véztí nebo v městě neprodané složit, raději je lacině odbývají. Jednání takové není leč využitkování nouze maloroelníků či lichva, která jest zákonem zakázána. Ve městech tržních pak měly by býti veřejné úřady, kdež by každý obchodník s plodinami zemědělskými zavázán byl obchody své oznamovati, aby každý rolník mohl nahlédnouti do jednání spekulantů a mohl dle toho stanoviti cenu obilí nad či pod cenu normální, již by každého roku po vyšetření úrody a vzhledem ku spravedlivým požadavkům rolnictva stát stanovil. Týž úřad měl by dohlížeti při prodeji samém, aby se šmejdům a utiskování rolníků jakožto slabších zabránilo. Stát zjednal by si statistický přehled o stavu maloroelnictva a o množství potravin, a mohl by v čas drahoty spekulanty přinutiti, aby ihned obilí v sýpkách nahromaděné na trh vynesli. Bylo by to sice omezování svo-

body, ale omezování blahodárné nebezpečných pivavic, které lichváří s chlebem millionů.

Uspořádati tržbu tuzemskou jest úkolem všech, kteří o veřejné zájmy lidu pracují. Neuspořádanost jest příčinou, že se nedostává v zemi životních potřeb, jež za hranice byly vyvezeny. Dělnický lid pak volá po otevření hranic, ale zapomíná, že ničí tím stav, jenž jest mu tak blízký a bez jehož blahobytu není blahobytu ani jiných tříd společnosti. Clo na dovoz obilí nemělo by nikdy býti nižší, než jest potřebí, aby tuzemské obilí stálo v ceně tak vysoko jako zahraniční a rolník tuzemský chráněn byl před soutěží.

Podílná spravedlnost velí, aby veřejná správa slabších se ujímala a poskytovala jim výhod, jež plynou z nakupování pro veřejné ústavy. S příslušným šetřením, aby rovnováha byla zachována, měla by proto veřejná správa objednávky pro nemocnice, trestnice a jiná veřejná zařízení činiti přímo u rolnictva, a nikoliv u dodavatelů. Jest ještě v čerstvé paměti, jak dodavatel a spekulant Baruch Rakousko o 2—3 miliony zlatých připravil. K tomu všemu potřebí organisace rolnické v závazných společenstvech rolnických, aby objednávky rychle a přesně vyřízeny býti mohly, jak toho pořádaná veřejná správa vyžaduje.

5. Selské daně.

„Sedlák, sedlák, sedlák je pán...“

Jsou mnozí rolníci páni. Ale platí to jen o velkorolnících. Ti snad mohou si někdy právem zanotiti: „Sedlák, sedlák, sedlák je pán...“ Když si zapráhnou bujně oře a vyjedou si do města, bývá to pěkná

podívaná. Leč i tu nebývá vždy zlato, co se třpytí. Pozemkové knihy to „panství“ mnohdy velmi zastihují. U malorolnictva pak jest popěvek ten již jen ironií. Potřebí jen hlouběji do života lidu venkovského nahlédnouti, aby se kdo o tom přesvědčil. Jak pracně živí malorolník rodinu svou! Ohýbá se pod tíží břemen. Mají ovšem i jiné stavy svá veřejná břemena. Ale přece zdá se nám, že jich obecně a trvale tolik nepocítují, jako malorolnictvo.

Rolníku jest čtvrtletně odváděti daň pozemkovou, daň z hospodářských budov a z obydlí, jakož i ze zahrady. Nezaplatil-li včas, hrozí exekuce a musí platiti úroky z prodlení. Daň vyměřena dle toho, do jaké třídy výnosnosti pozemky zařaděny. Obnáší v Čechách průměrně na hektar 2 kor. 64 hal., na Moravě 2 kor. 96 hal. Zda sklídí rolník tolik, aby po odražení výloh výrobních a na živobytí potřebných daní zaplatiti mohl, nikdo se netáže. Dovede-li a může-li dle peněžních poměrů pole svá dle novodobého pokroku vzdělávati, snad mu na výplaty dosti zbude. Ale jisto to není. Nevít do poslední chvíle, za jakou cenu bude moci plodiny po sklizni prodati. To závisí na spekulaci velkoobchodníků plodinami. Když pak nucen byl prodati lacino, na dani se mu nesleví. Bylat úroda dobrá.

Než daň pozemková není jediná, jež tíží rolnictvo naše. Rok od roku množí se přírážky zemské. Nelze jich více zvýšiti, aby stav rolnický nebyl nadobro zničen. Rozsáhlé nemocnice, robotárny, trestnice, ústavy zemské pohlcují ohromné sumy peněz. Co dříve zřizováno a udržováno dobrovolnými sbírkami, převzaly země. Správa veřejná se tím ovšem zdokonalila. Ale vydání na vše to tíží přece jen nejvíce malého zemědělce, ač on nejméně má prospěchu a užitku z ústavů těch.

K přírůzkám zemským přidružily se přírůzky obecní. Dříve mívaly obce svůj společný majetek, jako: polnosti, pastviny, louky, lesy. Dnes málo jest obcí, které by tento majetek ještě držely. Vše již prodáno a obce zadluženy.

Daň s přírůzkami se u poměru k dřívějšku zdvoj- až ztrojnásobnila. K tomu jest jí platiti penězi, kdežto dříve platívala se plodinami. Jest výnosnost půdy v přímém poměru k břemenům veřejným? Neení. Rolník pomáhá si tedy dobytčářstvím. Ale i tu často závislým jest na velkoobchodnících a dohazovačích, kteří ceny buď snižují buď zvyšují, dle toho, jak chtějí buď kupovati nebo prodávati. A rolník často pro nedostatek píce právě tehdy prodati musí, kdy ceny hodně jsou sníženy.

Mimo to jest rolníku platiti daň z příjmů, přesahuje-li čistý jeho příjem 1200 kor. Prodá-li pozemkový majetek, musí kupec-rolník platiti až 12 procent daně převodní, kdežto na burse platí se z převodu cenných papírů do 10.000 kor. jen 20 hal. Platí tedy rolník daň říšskou, zemskou, obecní, školní, silniční, daň osobní z příjmů, daň převodní a ještě příspěvky na různá pojištění závazná, kdežto kapitalista platí jen daň důchodkovou, daň z příjmů a nepatrnou daň převodní.

Nelze pochybovati, že za těch poměrů nutno naléhati na zavedení jednotné vzestupné daně z příjmů, nemá-li rolník klesnouti pod břemena, jež znova se mu ukládají.

Také bylo by se domáhati, aby rolník směl platiti daň plodinami, jak to dříve bývalo. Mělo by to blahodárný vliv na ustálení cen výrobků rolnických, neboť stát by se jistě postaral, aby plodiny jakožto daň odvedené v ceně se udržely.

Země dožadují se úpravy zemských financí, obce zápasí s dluhy a žádají podpory od země a říše, ale vydání říšská sama se množí. Peníze stěkají do ústavů peněžních a slouží kapitálu. Rozvésti je tak, aby sloužily i nižším vrstvám lidovým, zvláště také malorolnictvu, jest požadavkem nejen společenským, ale i mravním. Bída roztrpčuje. Namáhavá práce a skrovný, nedostatečný výsledek ničí všelikou chuť k pokroku hospodářskému. Potřebí ovšem také šetřiti.

Mnohé obce bez průmyslu chtěly nápodobiti města a těžce to odpykaly. Národní revnivost mezi dvěma kmeny zaviňuje, že co dá se jednomu, chce míti druhý, třeba toho ani potřebí nebylo. Země a obce se finančně zakrácují. Rolník nesmí čekati, až přijde pomoc odjinud. Svěpomoc a sebezáchrana jest jeho první povinností. K tomu třeba ovšem pevného a účelného sdružování.

Veřejnost v tísní peněžní rolnictvu pomoci nepříti nemůže a nesmí. Jednat se o stav, jenž jest nejen živitelem celé společnosti, ale jenž také na obranu vlasti největší počet statných a zdravých vojnů dodává. Při nedostatku dělnictva zemědělského jest ztráta mužné síly mladíkovy po tři léta v rodině rolnické pro hospodářství ohromná. K tomu přistupuje, že rolnický syn na vojné práci rolnické odvyká, ba že se po odbyté službě vojenské ani k práci rolnické více nevrací, ale raději v městě dosti pochybné obživy hledá. Snad by i tu náprava byla možná, a to tím způsobem, že by se vojini z kruhů rolnických v čas prázdně výcvičné na poli zaměstnávali. Hůře jest ovšem, když v čas nejplnějši práce polní mladý rolník, živitel rodiny, musí na cvičení do města, co zatím žena-matka s dělníky pracně na polích se lopotí a se vším se opozďuje. I zde v zájmu hospodářského

rozvoje a povznesení malorolnictva pomoci a nápravy třeba. Díky Bohu, že v ohledu tom zákonem právě co toto tištěno stala se náprava.

6. Nedostatek služebnictva a dělnictva zemědělského.

Máš-li čeledína věrného,
budiž tobě jako duše tvá;
a jako s bratrem s ním nakládej.
Sirach 33, 31.

Naši hospodáři nařikají si vesměs na nedostatek zdatné čeledi a dobrých dělníků. Vše se hrne do města, do továren, ba i do Ameriky. Dříve platívalo se čeledínu roční služby 30 zl. a něco na šatstvu; dévečkám ještě méně. Dnes platí rolník čeledínu na penězích ročních 140—200 korun, a přece nemožno dlouho jej udržeti. Jakmile povyroste, jde do továrny. Toť zlo veliké a přispívá nemálo k úpadku stavu rolnického! Jen usedlejší na statku čeledín dovede pole správně obdělati a opatřiti. Jen z usedlého služebného může se státi řádný kdys hospodář, jen z vytrvalé služebné dobrá kdys hospodyně. Výchova řádné čeledi jest proto ve vlastním zájmu jeden z nejprvnějších společenských úkolů našeho rolnictva.

I co do zemědělského dělnictva nejsou poměry lepší. Našemu hospodáři jest platiti denní mzdy až 4 koruny. A při tom nesmí příliš na pracovitost náležati, jinak mu dělník nepřijde. Mnozí rolníci si sice pochvalují, že oproti dřívějšku se mzdou laciněji vyjdou. Byloť dříve rolníku dělníka po celý rok zaměstnávat. Na penězích platilo se celkem málo, za to však dostával při mláčení tak zvané měřičné a po celý rok i s rodinou obživu v domě hospodářově. Ale práce dělníkova byla lepší, svědomitější. Znal

každý kousek pole, každý kus dobytka, pracoval jako na svém. Věděl, že když se urodí hospodáři, urodí se i jemu. Dnes potřebuje hospodář dělníka jen při setí, ve žni a při mláčení. Ale i to děje se namnoze strojem a rychle. V pozdním podzimu a v zimě jest dělník zemědělský u malorolníka většinou bez práce. Musí si ji hledati v továrně. Proto si ji raději trvale ihned vyhledá, aby delším pobytem v závodu zjednal si zručnosti a dosáhl vyšší mzdy.

Následkem uvolnění všech svazků společenských změnily se i poměry na našem venkově. Není tu již oné srdečnosti, jaká bývala mezi hospodářem, čeledí a dělnictvem. Dříve čeleď a dělnictvo čítali se vesměs k rodině hospodářově. Súčastňovali se přástek, zábav a besed společenských a jídali s hospodářem u jednoho stolu. Co se v domě dělo, věděla i čeleď a hájila vždy zájmů hospodářových. Tohoto srdečného poměru v domě rolníkově dnes čeleď a dělnictvo namnoze postrádá. Rolník, jenž s čeledí a dělnictvem o práci se nedělí, nýbrž jen dohlíží, nevychová si čeledi stálé a spolehlivé.

Dnes společenské sebevědomí již do všech vrstev proniklo. Šíří se zvláště dělnictvem, jež z měst a továren domů se vrací. Proto touží i služebnictvo a dělnictvo zemědělské po samostatnosti. A nelze mu zazlívati. Když vidí, že nedostane se mu již na stáří obživu u hospodáře, musí pomýšleti na založení samostatného, neodvislého krbu. Na rolníku jest, aby této snahy použil, by čeleď a dělnictvo k svému domu připoutal. Člověk na venkově zrozený a zde vychovaný velmi lne k více rodné. Proto hospodář podporuje čeleď svou ve spojení, aby si v rodné své více kus pole koupiti a malý domek vystavěti mohla. Dostačí první rok služby uložiti pro čeledína malý obnos do pokladny Raiffeisenovy s vyhlídkou, že vy-

trvá-li ve službě a bude-li pořádný, každý rok mimo obvyklou mzdu něco mu přidá, až by obnos s úsporami čeledínovými vzrostl tak, že by se na vystavení domku a zakoupení pole pomýšleti mohlo. Z čeledína stal by se zemědělský dělník, jemuž by hospodář k obdělání pole potahu a náčiní propůjčil, a tak si jeho stálé pomoci při hospodářství za přiměřenou mzdu zabezpečil.

Jest sice pravda, že nelze při zemědělství tak přesně stanovití dobu pracovní, jako při průmyslu. U rolníka musí se dle pohody a počasí často pracovatí až do noci a časně z rána. Ale za to měl by hospodář čeledi a dělnictvu bez zkrácení mzdy dopřátí jindy delšího odpočinku. Čeleď a dělnictvo po něm touží a považuje upravení doby pracovní za svou stavovskou vymoženost. Služebnictvo a dělnictvo zemědělské také klidu přiměřeného potřebuje, aby si jednak pro dobu samostatnosti zdraví a sil uchovalo, jednak i vzdělati se mohlo. Vzdělati jak nábožensko-mravně, tak i stavovsky. Proto by neměli hospodáři ve vlastním zájmu uloženou práci ve dny nedělní a sváteční zdržovati čeleď od služeb Božích a od poučení o povinnostech křesťanských. Bez tohoto poučení a stálého oteckého dohledu, by čeleď také křesťansko-katolicky žila, nemožno nadíti se čeledi svědomité, bedlivé, poslušné a úslužné. Ale i vzdělání stavovského čeledi a dělnictvu zemědělskému jest potřebí. Majít z nich býti řádní spoluobčané a vychovatelé rodin. I nelze jich vylučovati z přednášek odborných, ze škol pokračovacích, ze spolků, z používání přiměřených knihoven a časopisů, jichž synové rolníků a rolníci sami ke svému vzdělání upotřebují.

Nemožno sice za správně uznati, aby v obci ti, kteří nesou břímě daní, jakožto majetníci statků, v zastupitelstvu obecním snad byli v menšině. Nic-

méně nelze naobrat ze zastupitelstva tohoto vylučovati naprosto dělnictvo zemědělské a nedopřátí mu účastňovati se aspoň částečně výhod, jichž se hospodářům z majetku společného dostává, neboť i dělníci prací svou ku blahobytu jednotlivých rodin v obci a tím i celé obce přispívají. Přiznání práv politických v obci dle míry poměrů a poplatnosti překlene jistě mezeru mezi rolníkem-živitelem a dělníkem-spolupracovníkem.

Jsouť ovšem i jiná ještě zařízení, k nimž by rolníci naši k vůli udržení a vychování si nutných sil pomocných zření míti měli. Kolik péče v mnohých dobře zřízených závodech průmyslových vynakládá se nyní na zlepšení poměrů zdravotních! A naši čeledínové musejí v zimní době strávití skoro celý den v chlévě a v noci tam musejí přespávati. To zdraví jejich v době tělesného vývoje jistě poškozují a mnohdy ničí. K tomu není dosud služebnictvo a dělnictvo rolnické pro případ nemoci a úrazu závazně pojištěno. Zákon o nemocenském pojištění ze dne 30. března 1888 odkázal závazné pojištění tohoto druhu dělnictva provésti sněmům jednotlivých království a zemí na říšské radě zastoupených, dosud však ničeho se nestalo. Nejinak jest tomu také s pojištěním pro případ úrazu. V zákon ze dne 28. prosince z roku 1887 nepojatí služební a dělníci zemědělští, kteří jsou zaměstnáni při pracích, při nichž se motorů neuvžívá. I stává se, že dělník zemědělský raději pracuje při velkostatecích a při dvorech nájemců, kdež zřízeny jsou pokladny podpůrné a nemocenské a kdež v případě úrazu přece se mu pomoci jakés takés dostává. Ovšem není dosud podobných závazných pojištění ani pro maloroelníka, jenž stav se k práci úrazem neb nemocí neschopným, s celou svou rodinou do zadluženosti a bídy upadá. A tak na obou stranách nápravy třeba.

7. Výminek a starobní pojišťování rolnictva.

Pojď, synu můj, tvůj statek jest,
já dávám ti ho celý —
to byla vždycky naše čest,
co v rodu jsme ho měli.
Bůh žehnej v každé hodině
tvým stájím, role, luka,
ať spokojeně na klíně
si mohu chovat vnuka.

Josef V. Sládek: „Selské písně.“

Za bývalých časů, kdy vládl ještě mrav křesťanský, spokojeně odcházel starý hospodář na výminek, aby si odpočinul a těšil se poslední dny života na rodném statku se synem a s vnoučaty. Dnes jest jinak. I sama strana kat.-národní na Moravě, když r. 1907 vítězně vešla do zemské sněmovny, hned v prvním zasedání podala návrh na odstranění výminku a zavedení všeobecného povinného starobního pojištění. Jest návrh takový promyšlen, jest odůvodněn?

Výminek jest starého původu. Vznikl ze přirozených poměrů rolnictva a ustálil se právem zvykovým. Otec-hospodář chtěl ještě za živobytí svého zabezpečiti synu posloupnost na statku rodinném a sobě zajistiti přiměřený důchod starobní. Důchod ten pozůstával v bytu na statku, v různých naturálních dávkách, jako palivu, obilí, zelenině a jiných, jakož i v používání kouska zahrady a některé polnosti. Jen něco málo platívalo a platí se dosud na penězích. V dobách poddanských vrchnost schvalovala podmínky výminku. Určovala stáří, kdy směl hospodář na výminek se odebrati — obyčejně v roce 60.—65. — upravovala výši dávek, a to tak, aby mladý hospodář na statku obstáti a svou rodinu přiměřeně živiti mohl. Do výminku na statku přijímaly se nanejvýš dvě osoby a nikdy nesměl statek dvěma

výminky současně býti obřemeněn. Výměnkář a rodina mladého hospodáře tvořili jeden společenský celek, jenž se ve všem řídil čtvrtým přikázáním Božím. Nebylo sporů, ani nevraživosti. V celé obci platilo za hanbu pro mladého hospodáře, když by starý, upracovaný výměnkář měl rodný statek opustit.

To vše nyní namnoze změněno prohlášením svobody neobmezené. Rolník může co do majetku svého zcela libovolně smlouvy uzavírat. K těmto smlouvám náleží i výminek, jenž nyní žádnému vrchnostenskému upravování nepodléhá. Odstupující hospodář vyměňuje si, co chce, a mladý hospodář buď výminek přijímá a uváže se v hospodářství, nebo opouští někdy, chtěje se státi samostatným, statek rodinný i rodnou ves a jde na výdělek. Liberalismus rozpoutal chtíče lidské. I nejsou řídké případy, že starší, ale ještě silný a zdravý hospodář nechce se s hospodářstvím více plahočiti a odevzdává statek synu neb příbuznému nezkušenému, a vyměňuje si dávky, jež výnosnost statku krutě zatěžují. Dávky ty dává si knihovním vkladem pojistiti. Mladý hospodář chtěje se oženiti a přece v rodném domě zůstat, přijímá podmínky smlouvy výminkové. Brzy potřebuje úvěru, nemůže však ho dostati, poněvadž má statek pohledávkou výminkovou na prvním místě zatížený. Výměnkář přirozeně žádnému věřiteli prvého místa postoupiti nechce, neboť dnes, kdy možno na statek libovolně vypůjčovati, sám u velikém jest nebezpečí, aby o vše nepřišel. Povstávají hádky a vzniká nevraživost. Mladý hospodář nemůže z místa, neboť ku zdokonalení hospodářství potřebuje kapitálu, aby si koupil stroje, umělá hnojiva, aby pozemky odvodnil a domácí zvířectvo co do počtu také rozmnožil. Když jest neúroda, musí nejen pro sebe, ale i pro hospodáře-výměnkáře za drahý peníz plodiny a potřeby životní kupovati. Jindy zase jest mladý hospodář nedbalý neb útratný, a výminku pla-

titi nechce. Nastávají pak dlouhé soudní procesy, rostou útraty, množí se dluhy. Rodina rozpadá se ve dva nepřátelské tábory. Syn považuje vlastního otce za břemeno a celá rodina synova jakoby čekala na smrt starého upracovaného hospodáře; a otec vše to vidí, cítí a trápí se hořem. — Hle, ovoce liberalismu!

Jaká tu pomoc?

Někteří chtějí, aby výminek byl naprosto odstraněn. Ale kdo se postará o sestárlé, k práci neschopné rolníky? Mají padnouti obci na obtíž, či mají se chopit holi žebrácké, když byli statek synu odevzdali? I o takové případy není potíže. Otec, důvěřuje synovi, že do smrti živiti ho bude, odevzdal mu statek bez vyhrazení výminku, a syn za nedlouho otce z domu vyhnal. V ohledu tom jsou malorolníci na tom hůře, než dělníci. Při nynějších nákladech výrobních, břemenech věcných, nízkých cenách obilních a požadavcích, jež kladou členové rodiny na otce, malorolník pro stáří ničeho si uspořiti nemůže. Proto nemůže si ani u soukromých pojišťoven zajistiti důchod starobní, neboť premie, jež jest ročně platiti, bývají veliké, a malorolník nemůže jich v domácnosti snadno oželeť.

Jedinou záchranu v těchto jistě trudných poměrech společenských našeho venkova spatřují přemnozí ve všeobecném povinném pojišťování starobním. Ono stalo se heslem, k němuž opět a opět široké vrstvy lidové se vracejí. Ale k tak ohromnému podniku potřebí peněz. Odkud je vzíti? Může rolnictvo pojištění samo provést? Nemůže, neboť není s to, aby platilo roční vysoké poplatky, jichž takové pojištění pravidelně vyžaduje. Má peníze ku provedení pojištění poskytnouti stát? Měl by to jistě učiniti, neboť rolník jest živitelem společnosti. Stát však získává peníze z daní, i musil by daně zvýšiti a zvý-

šení to těžce by zase za nynější daňové soustavy dolehlo na malorolníka, jež žádného daňového zvýšení více nesnese. Vždyť jsou krajiny, kde malorolník co do příjmů a blahobytu s dělníkem továrním nijak se měřiti nemůže. V Německu dle zákona ze dne 22. června 1889 platí na starobní a invalidní pojištění polovičku zaměstnavatel a polovičku dělník, a stát příplácí na každou starobní rentu 60 kor. ročně. Musí však dělník pravidelně každý týden příspěvek svůj platiti. Dělníku jest to možno, neboť má stálou mzdu. Ale což rolník, jež zasévaje na jaře, neví co v létě sklidí? K tomu nabývá se v Německu právo na starobní rentu teprve dokončeným 70. rokem věku. Ale rolník-hospodář stává se mnohem dříve neschopným k vedení hospodářství způsobem úspěšným. A přece nemožno jej zváti invalidou, aby měl právo na rentu invalidní. Můžeť menší práce v domácnosti dobře vykonávati. Nyní jsa výměnkářem, koná je u mladého hospodáře. Kdyby se výminek zrušil, musil by je konati na statku cizím jistě s odporem a žalem, neboť naprosto bezstarostné stáří nemůže mu ani starobní pojištění zajistiti, kdyžť v samém Německu nejvyšší starobní důchod 229 K ročně obnáší, a přes všeliké snahy nebylo jej možno pro ohromné náklady, jež správa pojišťování vyžaduje, zvýšiti. Tak zůstává i starobní pojištění ideálem nejisté budoucnosti.

Což tedy?

Nezbývá, leč vrátiti se k bývalému, dle doby však pozměněnému řádu omezení smlouvy výminkové. Ale není to zpátečnictvím? Nikoli! „Jest příkazem sociální reformy“ — dí univ. profesor dr. C. Horáček — „předem diktovaných plánů pochodových se stríci a ani výtek domnělého zpátečnictví nelekat se tam, kde věcné důvody i zkušenost ukazují, že návrat k útvarům minulosti, přizpůsobeným požadav-

kům dnešní doby, bezpečným jest krokem k blahu společenskému.“ (Výminek, úvaha agrárně-politická, str. 68.) Nesmí se zapomínati, že výminek v dnešní době jediným jest ještě účinným prostředkem k zamezení všeobecného drobení rolnických usedlostí, že umožňuje převod selského statku na jednoho dědice, i když jich více jest, že poskytuje starému hospodáři poměrně nejjistější zaopatření starobní, a to nikoli zcela v penězích, ale v plodinách, a že přece jen ještě zůstává páskou, jež pojí mladého nezkušeného hospodáře k starému, zkušenému rolníku-otci nebo příbuznému. Potřebí jen zákonem stanoviti stáří, kdy hospodář na výminek se může odebrati; potřebí stanoviti míru dávek a podmínky smlouvy tak, aby mladý hospodář na statku mohl obstáti, a odkázati dozor nad právem výminkovým a vzniklé při něm spory do působnosti závazných rolnických společenstev, aby výminek konal opět svůj blahodárný úkol společenský.

8. Parcelářství.

Sil jsem proso na souvrati, nebudu ho žíti...
Mil. Zd. Polák.

Mnohý rolník sil a nežal. Přišel věřitel a pozemek i s obilím na stojato zabral. Exekuční prodeje statků a pozemků rolnických rok od roku se množí. Není o tom ani přesné statistiky. Zaznamenávají se jen prodeje dražbou veřejnou. A těch bylo na př. ve čtyřech letech 1888—1892 v naší polovici říše 47.000, skoro samé malé usedlosti, které se rozdrobily. Od té doby se počet exekučních dražeb pozemkových nezměnil. Naopak. Rostou dluhy, rostou břemena, rostou exekuce.

Jsou osady, kde není snad více než 5—6 pravých rolníků, kteří mají přípřež a mohou trochu jen dle

časového hospodářského pokroku pole svá obdělávati. Ostatní jsou chalupníci s malými dílci pole. Jsou dělníky v továrnách nebo pracují pro továrnu doma. Chovají si kravku a tou políčka vzdělávají. Zde jest marna všeliká snaha o zvelebení zemědělství. Toto jest jim zaměstnáním vedlejším.

Statistika dokazuje, jak se rolnické statky rozpadávají. Roku 1872 bylo v království Českém usedlostí pod jedno jitro 298.860, v r. 1893 bylo jich však již 323.797; v r. 1872 bylo rolnických statečků o 1—5 jitrech 118.997, roku 1893 bylo jich však již 218.111. Tak množí se rok od roku počet usedlostí malých a rozpadávají se usedlosti střední. Tyto pak osvojuje si nejen veliký počet domkářů, ale pohlcuje je také, a to dosti značně, i zemědělský velkokapitál. Kolem středisk průmyslových tvoří se lány, jež skoupil továrník-cizinec. Roku 1872 bylo v království Českém velkostatků nad 200 jiter pouze 702, ale roku 1893 bylo jich již 1407. To jest velmi poučné a mělo by již otevřítí oči těm, kterým záleží na zachování stavu rolnického!

Velkostatek je chráněn před rozdrobením tak zvaným fideikomisem; musí nedílně přejíti buď na dědice nebo na kupce. Statky rolnické prohlášením svobodné dělitelnosti a zrušením práv nápadnickových na statek otecký zákonem ze dne 27. listopadu 1868 vydány na pospas různým dobrodruhům a šejdfrům. Lichvář půjčí na statek několik set korun a za krátkou dobu jej rozbije, že nezůstane hospodáři leč chalupa roztrhaná. Jsou na našem venkově spekulanti, kteří střední statky selské pod rukou lacino kupují a pak je po částkách za drahé peníze rozprodávají. Lid říká jim s příhanou „parceláři“ a vycituje, jakou morovou ranou jsou pro stav rolnický a jak ničí rolníka-živitele. Ale pomoci si nemůže. Vždyť lidé ti jednájí v mezích zákona.

A přes to, že pohromy, jež liberalismus na rolnictvo přivodil, tolik do očí bijí, jsou u nás mnozí, kteří svobodné dělitelnosti statků hájí. Zájem prý tím pro zemědělství roste, když i dělníci a chudina mohou si kousek pole koupiti. Zájem působí, že se půda intensivněji vzdělává a tak množí se výnosnost její. Také prý se usazováním dělnictva a zakupováním polností rolníku množí záloha stálého a zdatného dělnictva zemědělského.

Pěkná věru slova, psaná v městském pokoji s výhledem na role a luka. Avšak skutečný život je jiný. Dělník zakupuje si polnost, aby měl v obci usedlost a aby žena, co on v továrně pracuje, měla se čím obírat. Zemědělství jest mu zaměstnáním vedlejším. Pracovati u rolníka jest mu nevhodným, ba nečestným. On v sobotu dostane v továrně hotové peníze, může se ošatiti a dopřáti si, co zatím rolník čekati musí, až jak se urodí. Domkáři v obci usedlí domáhají se slova ve správě obecní, a svými rozumy, jež v továrnách nabyli, rozbíjejí všeliké klidné spoluzití občanů. Dostanou-li se do zastupitelstva, nebývá právě šetrnost vždy jejich neblomnou zásadou. Že dělitelnost statků nepřispěla k rozmnožení zemědělského dělnictva, vidno právě nyní ze skutečnosti, že ač tolik jest v obcích malých majitelů pozemků, nikdy nebyla o zemědělské dělnictvo taková nouze, jako nyní. Rolník dnes spoléhati může jen ještě na dělnictvo, jež si v domě svém jako čeledí vychoval, jestli mu je dělnictvo tovární, v obci usedlé, nezakazilo.

Nejen však že rolník následkem svobodné dělitelnosti pozemků a parcelářství přichází mnohdy o rodný majetek, ale i když si jej uchová, stálým drobením statků velmi bývá poškozen. Poptávka domkářů a dělníků po pozemcích zvyšuje jejich cenu nad výnosnost. To stává se osudným statku, když po smrti majitele zůstatí má v jedné rukou a mají se

vypláceti podíly, neboť tyto určují se dle ceny, v jaké právě pozemky stojí. Ale i jinak. Když se rolníku množí rodina, rád by přikoupil nějakou „svobodu“, aby lépe vyšel. To mu však při vysokých cenách nemožno. Nemůžeť ozeleti ztrátu jako dělník, jenž má mzdu jistou.

Jinak bylo dříve. Selské usedlosti se pod 40 měric drobiti nesměly. Ale bylo dosti „svobod“, jež mohl hospodář přikoupiti a jimiž mohl podělit syny a dcery, když statek nedílný přejíti musil na syna nejstaršího (nápadníka). Svobody tyto byly v ceně, jaká byla výnosnosti přiměřená, neboť nebylo soutěže při kupování. Ba byly v obcích ustanoveni zvláštní úředníci-občané, kteří pozemky oceňovali, aby se lichvě zabránilo. Nikdo nesměl dva rolnické statky spojit; vrchnost nesměla o statky rolnické své velkostatky rozšiřovati. Tak chráněn stav rolnický jako stav veřejný, jako živitel společnosti.

V dobách politického uklidnění nedalo se mysliti, aby povolání činitelé neučinili aspoň náběh na zachranu malorolnictva. Vydán dne 1. dubna 1889 říšský zákon, jímž se zemské sněmy zmocňují, aby s upravením práva dědické posloupnosti na statku i svobodnou dělitelnost omezily, v ten smysl, že by se ku rozdělení statku a k oddělení větší části pozemků vyžadoval souhlas politického úřadu. Zákon týká se statků tak zvaných středních, za jaké jest považovati ty, které mohou uživiti rodinu pětičlenou, ale nesmějí přesahovati čtyřnásobný výnos příjmu takovéto rodiny. Scelení menších dvou statků v jeden střední bylo by dovoleno, nikoli však dvou neb více středních ve statek jeden, leč v jedné osobě. Mohou však velkostatky statky střední se svými pozemky spojovati. Vidno, že chtělo se oběma stranám vyhověti. Předloha podána sněmům v Horních a Dolních Rakousích, v Solnohradě, na Moravě, v Tyrolích. Král.

českému sněmu předložena podobná osnova r. 1902, ale nikde mimo Tyroly osnova zákonem se nestala. V Tyrolsku zákonem ze dne 12. června 1900 zavedeny tak zvané nedělitelné kmenové statky uzavřené či „domoviny“, nad jejichžto zachováním bdí zvláštní úřad (Höfebehörde), jenž se v první instanci skládá ze zástupce politického úřadu, ze zástupce okres. společenstva rolnického a obec. úřadu; v druhé instanci ze zástupců místodržitelství, zemědělské rady a zemského výboru. Katolické Tyroly!

Bude tomu již skoro dvacet let, co vyšel podnět z Vídně na záchranu středních statků rolnických. Mohlo se již dávno zachrániti, co se zachrániti dalo. Zatím se lid štve, a čím dále, tím více ubývá mu půdy pod nohama. Čím pak více mizí živly konservativní, tím nejistější jest budoucnost.

9. Zadlužení rolnictva.

Dluh jako vrba roste.
(České přísloví.)

O zadluženosti statků rolnických netřeba široce psáti. Kdo jen poněkud životem společenským se obírá, zná tuto můru, jež rolnictvo dusí. Dr. J. Kožaný napočítal r. 1902 selských dluhů v knihách pozemkových zanešených v Čechách přes 1727, na Moravě přes 497, ve Slezsku přes 140 mil. zlatých. Roku 1868, kdy prohlášena svoboda zadlužitelnosti a dělitelnosti rolnických statků, bylo dluhů těch v Čechách jen něco přes 703, na Moravě přes 225, ve Slezsku přes 52 milionů zlatých. Narostly tedy dluhy knihovní o více než jednou tolik. Toť výsledek zlaté svobody! „Břímě dluhové“ — dí známý „neklekání“ sociolog Gierke — „činí rolníka odvislejším, než byl v době, kdy robotoval a platil desátky, ponechávajíc

mu vlastnictví půdy pouze na oko, kdežto ve skutečnosti jest rolník námezdním dělníkem hypotekárních věřitelů, kteří mobilisované vlastnictví půdy nosí v kapse a jeho výnosy v úrocích vybírají.“

Příčiny dělání dluhů jsou různé. Popředně znovu zavedené tak zv. římské právo dědické, dále nedoplatky na kupní cenu statku, pohrómy hospodářské a výlohy na zlepšení a obdělávání půdy (meliorace).

Před rokem 1868 přešel vždy, i když majitel bez závěti umřel, selský statek na nejstaršího syna, na nejbližšího dědice nedílně. Ostatním dědicům dostávalo se odbytného ze „svobod“, které byly při statku, buď již za živobytí majitele, neb po smrti. Pro zachování stavu rolnického bylo to důležité. V jednotlivých případech však právo to obsahovalo mnohou nespravedlnost. Tak na př. nejstarší syn byl slab a nejméně na statku pracoval, a připadl mu statek celý i s příslušenstvím; kdežto bratří, kteří se mnoho napracovali, musili se zavdy spokojiti s podíly velmi skrovnými. Vznikalo z toho nepřátelství, rodné bratry rozdvojovala často závist. Ale zlo nebylo přece tak veliké, aby bylo nutno šmahem odstraniti, co se potřebou samo ustálilo. Co bylo příčinou zla v jednotlivých případech, mělo se odstraniti, co bylo prospěšno v zájmu celku, mělo se podržeti. Leč liberalismus zrušil vše, co bylo konservativním; a tak i zákonem ze dne 27. listopadu 1868 zrušeno při statcích rolnických platné právo dědické ze zákona a nastoupilo všeobecné právo zákoníku občanského, dle něhož majetek zůstavitele, zemřel-li bez závěti, rovným dílem rozdělití jest mezi dědice. Nyní tedy, zemře-li majitel usedlosti rolnické bez závěti, statek se ocení dle běžné právé hodnoty v té které osadě a rovným dílem se buď rozdělí mezi dědice, aneb převezme-li statek některý z nich, musí ostatním spoludědicům podíly vyplatiti a nemá-li peněz hotových — jako

jich nemívá, leč by vyženil — musí podíly ty na statek vtělití a úroky ročně platiti, jakož i dluh spláceti. Byl-li statek vyceněn ku příkladu na 20.000 kor. a jsou-li čtyři dědicové, připadne na každého 5000 K; kdo z nich statek převezme, aby do cizích rukou nepřišel — musí ostatním spoludědicům vyplatiti ihned 15.000 kor., nebo, nemá-li jich, tímto dluhem statek svůj hypotekárně zatížití a platiti ročně úroky a spláceti i dluh každou chvíli vypověditelný. Že to při nynějších hospodářských poměrech činiti nemůže, jest na bíledni. Ostatek byl též přejímatel statku při vši rovnosti velmi zkrácen. Statky se nyní, kdy je značná poptávka po pozemcích, vyceňují daleko nad výnosnost; přejímatel statku musí na statku pracovati a čekati na nějaký výnos, kdežto spoludědici bez práce úrok zabezpečený berou a nad to mimo statek vydělávati mohou. I stává se, že rolník do smrti sotva úrok splatiti může a umřel-li bez závěti, tu již jen 5000 korun zbývá rozdělití. Byli-li ku př. opět čtyři dědicové, připadne na každého 1250 korun a statek musí se novým dluhem 3750 korun břemeniti, takže na něm lpí 18.750 korun dluhů hypotekárních. Celý smutný a pracný zápas končí pak exekucním prodejem statku. Dle dra Kožaného bylo od r. 1868 do r. 1902 v zemích koruny České exekučně prodáno usedlostí selských 160.676, při čemž ztratili knihovní věřitelé na 279 milionů korun. I přicházejí na mizinu malorolníci i jejich spoludědici.

Zlo se rok od roku vzrůstá, a neděje se ničeho. Na říšské radě přijat sice rámcový zákon ze dne 1. dubna 1889 o nápadnickém právu dědičném ze zákona, ale zemským sněmům ponecháno, aby dle zásad v tomto zákoně vyslovených v jednotlivých zemích dědění středních statků rolnických — zemřel-li majitel bez závěti — upravily. Zákon však proveden jen v Tyrolích a v Korutanech. — Není též takovým, aby

zadluženosti půdy naprosto čelil, neboť ponechána zásada, že se dědictví ze zákona rovným dílem mezi spoludědice dělití má, jenže nápadníku — nestala-li se dohoda — odhaduje cenu statku soud, neodhaduje se inventář provozovací, na splacení dědičných podílů vyměřuje se nápadníku k dobru lhůta tří let, a zemské sněmy stanoviti mohou, aby, odhaduje-li cenu statku soud a nikoli rolnické okresní společenstvo, z odhadnuté ceny statku ve prospěch nápadníka či příjematele nanejvýše třetina ceny statku dluhy nezatížené se sraziti směla. Ozdravení lze jen očekávati od tak zvaných statků důchodových. V tyto statky buďtež proměněny všechny střední usedlosti rolnické, dluhy zatížené. Zemřel-li majitel a neučinil-li pořizení, komu statek ponechává, budiž tento oceněn dle průměrného ročního výnosu zástupci závažného okresního společenstva rolnického a polovice neb nanejvýše dvě třetiny této hodnoty buďtež mezi dědice rovným dílem rozděleny, ale tak, aby jako roční důchod či renta z čistého výnosu statku zůstaly na něm nevypověditelně vězeti. Přejí-li si spoludědicové, aby jim podíly hotově byly vyplaceny, převezme tu povinnost důchodová okresní banka, která dá za tím účelem do oběhu zástavní listy a ponenáhlu dle toho, jak hospodář ročními splátkami úrok platí a dluh umořuje, i zástavní listy z oběhu vezme.

Podobným způsobem daly by se umořiti i dluhy z nedoplatku na cenu kupní vzniklé. Mnohý rolník koupil statek, aniž jej z polovice hotovými zaplatil. Ostatní dluh uvalil na statek, i stal se od té chvíle skutečným rolnickým ubožákem, jehož věřitelé ubíjejí. Každý jiný dluh, na příklad na zlepšení půdy odvodněním, na stroje hospodářské učiněný, se časem větší výnosností půdy a úsporou na silách dělnických vyplatí, ale dluhy z dědictví a z nedoplatků na kup ničeho nenesou, nýbrž jen tlačí, tíží a všeliký pokrok

zadržují. Proto jest způsob umoření těchto dluhů, jak svrchu uveden, a ježž známý v ohledu tom poslanec a národohospodář dr. Schöpfer doporučuje, jistě cenný a výhodný. (Verschuldungsfreiheit und Schuldenfreiheit, Bozen 1904.)

Ale opravy sociální v ohledu tomto musejí se nésti ještě dále. Jedná se o vyvazení dluhů, jimiž dosavad statky jsou zatíženy. Činí se návrhy, aby zemské banky hypoteční dluhy ty převzaly a aby rolníci umořovali je každoročními splátkami (annuitami). Ač hypoteční zemské banky k tomu se nabízely, lid rolnický málo dosud pomoci té použil. Lid potřebuje výchovu. A to bez jakéhos nucení a omezení nejde. Předně byl by nutným zákaz, aby se střední statky rolnické nesměly nad polovici, neb nanejvýš dvě třetiny své hodnoty, dle průměrného ročního výnosu odhadnuté, dluhy dědičnými a kupními zatěžovati. Dluhy, jež nepřesahují splatitelnost, mohly by závazně převzítí buď hypoteční banky zemské na roční splátky, neb důchodové banky závazných společenstev rolnických na listy zástavní tak, jako při statcích důchodových z dědictví. Dluhy nad splatitelnost převzal by stát a dal by za ně věřitelům státní dlužní úpisy v ceně ovšem menší, než jsou dluhy, neboť kdyby bylo došlo k exekuci, věřitelé též na jistá procenta by se byli musili vyrovnati, takže by se jim žádného bezpráví nestalo. Když by stát pak od dlužníků vymáhal ročně na úrocích čtyři procenta, mohl by každoročně čtyři procenta státních úpisů vzítí z oběhu a za dvacet let byly by dluhy nad splatnost odstraněny, aniž by nutno bylo ostatní vrstvy obyvatelstva novými daněmi obřemeniti. Ponenáhlu by i banky důchodové statky dluhu zbavily a mohla by potom rolnictvu našemu kynouti mnohem lepší budoucnost. Náběh byl učiněn. Roku 1890 podán v říšském sněmu vládou návrh na zavedení statků

důchodových. Ale byl odvolán — pro křik liberálů. Vládne dosud liberální národohospodář Schmoller, jenž se vyslovil, že by přílišné omezení úvěru hypotekárního u milionů nejlepších a zároveň nejchudších občanů ochromilo nejdůležitější pružinu k příčinlivosti, píli a spořivosti, totiž touhu po získání vlastního majetku pozemkového. Což znamená: v zájmu svobody ať zhyne malorolník, jen když parcelář a velkokapitalista škody neutrpí!

10. Rolnická společenstva.

Ne horoucnost povalečná
zjedná duchu potravu,
práce tichá a společná
zjedná vlasti oslavu.

Fr. Čelakovský: „Růže stolistá.“

Práce společná! Jak daleko má do ní ještě rolnictvo naše! Dne 27. dubna 1902 přijat v říšské radě rámcový zákon o zřizování společenstev zemědělských, ale u nás zemské sněmy dosud se k tomu nedostaly, aby rámcový zákon pro jednotlivé země upravily. A přece jest závazného spolčování rolnictva dle okresů a soustředění všech okresních společenstev ve společenstvu zemském tolik potřebí!

Kde pojí se muž k muži a paže k paži, tam budí a tuží se stavovské sebevědomí a vzkvétá zájem pro otázky stavovské. Hovoří se o otázkách rolnických, obývají se schůze, podávají návrhy a předkládají se přání a stížnosti sborům zákonodárným a úřadům.

Závazná společenstva rolnická mnoho by přispěla k hmotnému a sociálnímu zlepšení poměrů rolnických. Za spolupůsobení takového společenstva bylo by možno prováděti zlepšování půdy ve větších rozměrech, bylo by možno zcelovati pozemky, k čemuž by důchodové

banky společenstevní laciný úvěr na splátky poskytly; bylo by možno zařídit společný nákup různých potřeb hospodářských, jako: strojů, umělých hnojiv, osiva, krmiva, steliva, čímž by se nejen nižších cen, ale i lepší jakosti docílilo.

Proti zhoubnému překupnictví, jež ceny obilní stlačuje a hospodáře ničí, nepomůže, leč „práce tichá a společná“ v rolnickém závazném společenstvu. Společenstva zřídí obilní skladiště, kdež se vše třídí a třídí dle jakosti, a prodává pak ve velkém vojsku, ústavům za cenu přiměřenou a ve lhůtách určitých, jak toho správa vyžaduje. — Jen tak bude možno za přiměřeného vzdělání našeho rolnictva vymaniti trhy obilní z rukou překupníků-vydřiduchů. Jak trapno bývá rolníku, když po žních obilí prodati nemůže, ač peněz na výplatu potřebuje. Jak lacino musí často plodiny své prodati překupníku! Ve společenstevních skladištích mohlo by obilí zůstatí ležeti a banky důchodové poskytly by proti zástavním listům bezplatné půjčky, až by se obilí za přiměřenou cenu prodalo. Rolník měl by peníze na zaplacení daně a na nutná vydání a nemusil by obilí své odbýti za cenu, jakou mu známí překupníci „přátelé lidu“ diktují.

Podobně mohla by rolnická společenstva sprostředkovati společný nákup a prodej dobytka, dále zřizovati stanice plemenné, rovněž tak pořádati výstavy, zřizovati vzorné stáje, vésti plemenné záznamy, ba mohla by i společenstevní jatky zřizovati, aby nejen dobytek přiměřeně byl zpeněžen, ale aby rolnictvo dodáváním poměrně laciného a zdravého masa i po této stránce stalo se živitelem širokých vrstev lidových.

Neméně potřebuje úpravy výrobní ruch rolnický. Na výrobních podnicích: cukrovarech, škrobárnách, lihovarech, ba i na mlékárnách zúčastňují se svým

kapitálem po většině jenom rolníci bohatší; malorolník dodává jim pak jen suroviny za cenu často velmi nízkou. Ba vyvinul se i zde kapitalismus. Mnozí rolníci zřizují vlastní mlékárny, lihovary atd. a soutěží svou ubíjejí podniky akciové a družstevní. Zde nutno, aby závazná společenstva veškeré tyto podniky soustředila tak, aby všichni rolníci dle množství dodávek suroviny na užítku podíl měli. Tak umožněn by byl i odborný dozor, aby se výrobky nefalšovaly a zdraví spotřebitelů všech vrstev společenských nebylo poškozováno.

Zdálo by se takřka nemožným, aby ještě nyní, kdy vzdělání a uvědomění do všech vrstev obyvatelstva vniká, rolníci upadali do rukou lichvářů. A přece tomu tak. Četné exekuční prodeje statků, o nichž byla řeč, tomu nasvědčují. Pošetilý stud zdržuje často malorolníka, aby si nehledal ručitelů, by od záložny úvěru dosáhl, a proto raději upadá do rukou tajných lichvářů. Mnoho dobrého v oboru tomto vykonaly již Raiffeisenky. Jsouce zřízeny v jednotlivých obcích, poskytují půjčky jen těm, kteří skutečně jich z hospodářských ohledů potřebují; půjčují obnosy menší, na malé úroky, na dobu poměrně krátkou a vedou tak bezprostřední dozor nad spořivostí jednotlivých rolníků. Spořivost se podporuje tím, že rolník každý obnos ihned ukládati může, aniž bylo potřebí konati cestu do města do záložny a ztrácti času drahocenného. Že jest správa bezplatná a že z ústředí poskytují se zálohy, aby půjčka v čas potřeby co možno vždy poskytnuta býti mohla, prospívají pokladny Raiffeisenovy našemu rolnictvu velmi.

Ale není pochybnosti, že by ještě lépe prospívaly, kdyby v závazném společenstvu rolnickém v každém okrese měly svou stálou oporu.

Vždy se osvědčila lépe zásada, že každý stav, znaje nejlépe povinnosti své, sám sobě má hleděti

pomoci, než když spoléháno na pomoc cizí, kde pro potřeby stavu buď méně je porozumění, aneb, je-li porozumění dostatečného, nelze pro křižující se zájmy různých stavů dle potřeby pomoci poskytnouti. A tak mělo by i rolnictvo své pojištění nemocenské, invalidní a starobní, jakož i pojišťování dělnictva a služebnictva svého skrze závazná společenstva provést si samo. Nejinak mělo by si týmže způsobem provést pojišťování proti krupobití, ohni, povodni a pádu dobytka, a neplniti statisíce kapes svých nepřátel a často i škůdců spekulantských.

Jest ovšem i jiných úkolů dosti, jež by společenstva rolnická s úspěchem převzít mohla. Jest tu péče, aby statek marnotratníkem zadlužený postaven byl pod opatrovnícký dozor a svěřen prozatím k obdělávání blízkému příbuznému, až by dluh sprostěn, buď původnímu majiteli, polepšil-li se, nebo oprávněnému dědici odevzdán byl. Jest tu úkol sprostředkování práce dělnictvu zemědělskému, upravení jeho mzdy, upravení doby pracovní. — I smírčí soudy ve společenstvech zřízené mnoho by prospěti mohly ku pokojnému spoluzítí a k jednotnosti stavu rolnického, ať krátce jen, dotkneme se vzdělání odborného a mravního školami, přednáškami, knihovny a jinými prostředky duchovými, o nichž ještě zmínka se stane. Uskuteční se tyto z lásky k lidu rolnickému vytrysklé ideje strany katolicko-sociální? Dejž to Bůh!

11. Útratnost a pijaňství.

Co uschovává pracně držal,
to utratí marně bumbal.

(České pořekadlo.)

Mnohý otec mozolnou prací statek vybudoval, syn ho krátce promarnil a propil. Úkaz ten na venkově našem napořád se opakuje. A přece, ač všichni

to vidí a cítí, poměry se nelepší. Hudba a tanec jsou na denním pořádku. I dříve lid náš rolnický se radoval, ba radoval se každou neděli. V každé obci bývali šumaři, kteří shromažďovali chasu i dospělé na trávníku za osadou. Za zpěvu národních písní, cudných a skočných, točilo se vše, mladí i staří. Bylo to veselé a laciné. Nyní pořádají se rolnické plesy buď v hospodě na osadě nebo ve městě. Je-li to na osadě, tísni se vše v dusných místnostech, plných kouře, pije a utrácí, a při tom zdraví své ničí. Je-li to ve městě, jest útrata pateronásobná. Plesové šaty pro rodiče, pro syny a dcery, a peněz na útratu hojně: toť nutný požadavek. Při tom zvyká si lid rolnický na panské mravy i nemravnosti, opovrhuje prostotou v šatstvu, v jídle a pití, a stává se nespokojeným. Dcerky z ústavů a studující ze škol středních a vysokých kazí prostotu lidu rolnického. O této prostotě dočteme se pomalu již jen v lidovědě. Na venkově mizí vždy víc a více. A s prostotou mizí i šetrnost.

Rolnický lid nešetří a šetřiti neumí. Chová doma dobytek, ale kupuje maso za drahý peníz od rezníka, pěstuje obilí, ale kupuje drahou mouku z obchodu. Konopí a lnu vůbec již nepěstuje. Jaká to bývala dříve potěcha, když hospodyně sama si konopí a len vypěstila, vymočila, vytřela, za zimmích dlouhých večerů s dcerami spřádla, přízi utkati dala, plátno vybilila a celý dům plátnem opatřila! A jakým prádlem! Pevným a trvanlivým, jemuž se žádné prádlo strojem vyrobené nevyrovná. Jaká to byla úspora pro domácnost! Jak se tu pěstil život společenský při přástkách! Kolik překrásných písní a zvyků lidových povstalo právě při této příležitosti! Prohlášená svoboda obchodu vše zničila. Agenti nabízeli zboží na pohled pěkné, lákali lid, až jej zlákali. Rolnické hospodyně a děvuchy již nepředou, ale fintí se koupeným zbo-

žím ve městě, jež se brzy roztrhá a stálého obnovení potřebuje. Se strojivostí a marnotratností dostavila se i dlouhá chvíle za dlouhých večerů zimních a s ní i všechny ty mravní následky, jež zahálka plodí. Když všelikou tu útratnost člověk vidí, domníval by se, že se lidu rolnickému růžově vede. Ale není tomu tak.

Na valné schůzi „České společnosti národohospodářské“ v Praze dne 6. února 1904 odbývané, promnesl se ředitel Zemské banky Frant. Procházka — tedy odborník nad jiné povolání — takto: „Budiž řečeno slovo upřímné: U nás se nyní v celku hospodaří špatně. A proto nemůžeme s místa; ztrácíme půdu pod nohama, posíláme almužnu tam, kam třeba poslati vydatnou pomoc, a stojíme na břehu bez rady, vidouce tonouti člena rodiny. Mnoho se vyzíská a málo uspoří. Nerozumný přepych zachvátil všechny stavy. Snad nikde na světě se tolik neplesá, jako u nás. Povázíme-li, jak úzce souvisí naše vlastní hospodaření s blahobytem celku, pak pochopíme, že šetrilové mohou zachrániti naši půdu, kdežto marnotratník ji podkopává. Cením úsporovou sílu národa českého na 250 milionů korun ročně. Vzrostou-li však úspory naše jen o 70 milionů ročně, pak jsme zůstali za jinými národy pozadu.“

Tedy šetriti potřebí. Komu záleží na tom, aby stav rolnický, živitel společnosti, byl zachován, musí jej naučit šetriti. To musí býti úkolem všech českých vzdělanců. Všelická osvěta ničeho nepomůže, když rolnický lid při tom hmotně přichází takřka na mizinu. V Praze ustavila se „Jednota českých strádalů“, jež ve městech utěšených dosáhla již výsledků, ale její působnost musí se i na venkov rozšířiti a rolníky naváděti, aby se s rodinami svými k prostému vrátili životu, a to, co sami vyrobí, v domácnosti způsobem přiměřeným upotřebovali.

Kterýsi Angličan nazval při Národopisné výstavě národ český žertem národem hospodským. Byl to sice žert, ale jest v něm též mnoho pravdy. Na našem venkově rostou hospody jako houby po dešti. A každá hospoda chce míti své stálé návštěvníky. Proto snaží se hospodský, aby vytvořil v obci stranu, z níž by těžiti mohl. Proto v našich venkovských obcích kolik hospod, tolik stran. A tyto strany se navzájem potírají, neboť se v hospodách vášně rozdmychují. Až bolno poslouchati řeči, jež mladí i staří rolníci, alkoholem rozjaření, v hospodách vedou. Zde je základ veškeré té nespokojenosti a rozervanosti, jež se zahnízdila v obcích a rodinách. Následkem pijanství klesá mravnost, vzrůstá zločinnost. Věznice se plní. Největší počet zločinů proti mravopověstnosti pácha se následkem opilství.

Ale i zdraví a síly tělesné u lidu rolnického vždy více ubývá. Rok od roku umenšuje se počet mladíků silných a zdravých, k službě vojenské schopných. Není divu! V některých rodinách malorolníků celý den kořalka se popíjí. To nemůže zůstat bez následků. Jest lékařsky zjištěno, že ze sta pijanů 30 až 50 jich zblbne aneb se zmrzačí a až 50 jich sešlí. I plní se nemocnice a země nepostačí jich stavěti a vydržovati. I blázců stále přibývá. Vše to uhraditi se musí přírázkami zemskými, jimiž rolník nejvíce trpí. Tak hyne lid zdravotně i hospodářsky. A není naděje na zlepšení. Počet kořalečných obchodů a kořalen co rok se množí. V Čechách jest jich na 45 tisíc, na Moravě 15 tisíc, ve Slezsku na 10 tisíc. Mimo Halič se v zemích koruny České z Předlitavska nejvíce kořalky vypije. Smutná to věru skutečnost. Smutné i to, že jest to právě rolnický a dělnický lid náš český, jenž morovinně pijanství propadá a zhoubné toho následky zdravotní na potomstvo přenáší.

Náboženská bratrstva střídmosti, jež tak blahodárně na venkově působila, byla zakázána. Nehodila se do krámu lihovarnickým kapitalistům a známým „přátelům“ našeho lidu, kteří dosud nejvíce kořalen v rukou mají, ač sami ani kapky kořalky nevypijí. Omezovala prý svobodu obchodu a proto zkracovala prý stát o daň, jež z kořaleční živnosti plyne. Zatím již vzrostlo celé pokolení, jež bratrstev střídmosti neznalo. Proto nové jich zavádění nepotkává se s želaným účinkem, ač jen náboženství dovede zkrotití vášně, jež k nemírným požitkům se nese.

Veliké státy, jako: Anglie, Spojené státy severoamerické, Švédsko, Norsko i Rusko zákonnými prostředky potírají pijanství a docílily již značných úspěchů. V Rusku a ve Švýcarsku prohlášen byl lih za státní monopol jako tabák, a jest nyní zdrojem značných příjmů státních. V Uhrách roku 1907 podána předloha na zmonopolisování lihu, ale nedostala se z výboru do sněmovny, neboť většina lihovarů je v rukou velkokapitalistů. A přece jen tak dalo by se zabrániti jak nepoctivým obchodům, jež se s kořalkou vedou, tak i nemírnému pití jejímu. Zatím bylo by zákonem stanoviti, aby ve dny nedělní a sváteční kořalny byly uzavřeny, aby při hospodách přísně se dbalo, by policejní hodina se zachovávala, by podnapilým se nenalévalo, by opilství se trestalo a byly zřízeny ústavy na vyléčení opileců, zvláště však aby trestalo se napájení dětí kořalkou a různými lihovinami. Co pomůže lidu rolnickému osvěta, když útratnost a pijanství ve hmotnou bídu jej uvrhují a pracovní sílu i mravnost jeho podkopávají. Proto nemůže býti pro rolníky úkolu vznešenějšího a prospěšnějšího, než vzchopiti se ku potírání útratnosti a pijanství v řadách svých, nemůže býti pro vzdělance práce vděčnější, než naváděti rolnický lid ke spořivosti a střídmosti.

12. Svárlivost a soudilství.

Starodávná poroba,
nesvornosti hanoba,
národ plíhá
a nás stíhá
jako zhoubná choroba.

Fr. Sušil.

Marny jsou všechny snahy rolnictva o zlepšení poměrů, nebude-li svornosti a jednomyslnosti. Vše-liké sdružování stává se nemožným, jakmile červ závisti, nenávisti, řevnivosti a sobectví zahlodal se do duše rolníků, příslušníků téže země, téže obce.

Bohužel poskytuje v ohledu tom rolnictvo smutné divadlo. Stará choroba nesvornosti národa českého, jež dříve vůdčí kruhy rozduvovala, dnes zachvátla i nejnižší vrstvy lidu venkovského. Není snad na našem venkově obce, kde by jednomyslnost panovala. Všude sváry a hádky. Lžisvobodou probuzené sebevědomí jednotlivců, rozpoutané štvání slovem a tiskem, sobecké záměry jednotlivců rozdmýchují vášně, ničí mír a klid, jehož tichá a zdárná práce nutně vyžaduje. Tím ničí se i všeliká vážnost k osobám, které svým vzděláním, postavením a svými šlechtnými úmysly vynikají. I mizí chuť k opravdové práci za hmotným povznesením lidu rolnického. Ale i lid sám odvrací se na vlastní škodu od četby odborné, zemědělství tolik potřebné. Našim rolníkům zamlouvá se štvání novinářské a rozmluvy jejich v hospodách i při besedách otáčejí se kol tohoto předmětu. Mladé, nevypělé hlavy pořádají na venkově schůze politické a štvou rolníka proti rolníku. Vážná hospodářská přednáška vždy méně nachází obliby. Náš ubohý rolnický lid stává se loutkou politických dobrodruhů, kteří jej připravují o zděděné nábožen-

Dr. Josef Kachnik, Rolník-živitel.

ství, o mravnost, o stavovskou nutnou příčinnost, spořivost a pospolitost. Volby do obecního zastupitelstva nedějí se dle schopnosti k řízení záležitostí obecních, dle ušlechtilosti povahy a poctivosti, ale dle příslušnosti k té které straně politické. Dlouho před volbami a po volbách udržuje rolníky naše v napjetí jen volba do představenstva a kandidátní listina. Pomluvami a nactiutrháním zneprátelují se pokrevenci, přátelé, sousedé. Za nedlouho jest celá obec rozbita. Dříve celá obec dala na radu svého duchovního správce a učitele, nyní i tyto dva stavy jsou rozdroženy.

Kdo zaplatí útraty této svárlivosti? Nikdo, leč ubohé rolnictvo. Kde jest nesvornost, tam soused lhostejně pohlíží na úpadek svého souseda, ba někdy i úpadek jeho urychluje. A konec všeho? Vyjádřil jej slovy smutně pravdivými nejlepší znatel povahy a poměrů našeho lidu rolnického, Fr. Bartoš, když napsal: „Nám, jak každodenní zkušenost ukazuje, půda pod nohama povážlivě se urývá; k proletariátu průmyslovému přibývá stále proletariátu rolnického a půjde-li to tak dále, budeme za nedlouho národem ožebračených bezzemků.“ („Obzor“ 1902, str. 53.) Jak zhoubně působí politika v hospodářské poměry našeho lidu rolnického, pravdivě a názorně dolíčil též Lad. Stroupežnický svým dramatem „Vojtěch Žák“, o němž „Literární Listy“ r. 1881, str. 89, takto se vyjádřily: „Vojtěch Žák“, drama Stroupežnického, je vážnou výstrahou našemu rolnictvu, by příliš význam politiky nepřeceňovalo a vlastní svůj úkol hledalo tam, kde je: v hospodářství. Ředitelé politických osudů našeho lidu nechť pak si odtud vezmou poučení, že třeba si vážně rozmyslet, vytrhnouti sedláka z jeho přirozené a odvěké souvislosti s hroudou a probuditi v něm vášně, které jej musejí

ztrávití. Drama je básnickou ilustrací fakta, že právě politicky nejpokročilejší naše kraje v hospodářství povážlivě klesají, a to ne z poslední příčiny přílišným pěstováním politického sportu. Kéž by lid náš slova tato uváživ, odvrátil se od planého a zhoubného politisování a vrátil se ku svorné práci hospodářské. Kéž všimnou si slov těch všichni, jimž záležitosti musí na zachování stavu rolnického!

Ale jiná ještě hlíza prozírá společenský život našeho rolnictva a hmotně a mravně jej ničí. Jest to lehkomyšlné a zlomyšlné soudilství. Dříve míval starosta obce pravomoc, rozsuzovati obyčejné lehké spory mezi sousedy neb čeledí vzniklé. Bylo to velmi laciné a rychle se vše zakončovalo. Příbuzní a přátelé z obou stran rozvaděných přimlouvali, a spor obyčejně obapolným smírem se ukončil. Nyní jest však jinak. Se vším běží se k právnímu zástupci. A jsou i právní zástupci, kteří lid do sporů ženou, ač z toho nic, leč jen citelná škoda a sousedská nevraživost následovati nemůže. Kolik našich rolníků zadlužilo statky své následkem nemístných a lehkomyšlných, ba i zlomyšlných sporů! „Ať mne to třeba grunt stojí, toho chlapa musím zničit!“ — slyšíme často vyhrožovati na našem venkově. A zatím proces pohltil grunt jeho a z něho stal se nespokojenec, jenž na vše zanevřel.

Jak nepatrné bývají často příčiny soudních sporů! Rolníci sedí v hostinci a mezi řečí padne slovo neprozřetelné; ihned hledají se svědci a hajdy k advokátovi. Soused uoral sousedu brázdu a ihned jde se k soudu. Přejde zeměměřič a vyšetřuje se a výlohy rostou; rolnický majetek se rozplývá a o jedno nepřátelství je v obci zase více.

Rolník stavěl si zeď vedle sousedova dvora a zedníci kousek ji pošinuli dále — na pozemek sou-

sedův. Soused to viděl a ničeho neříkal, poněvadž byl v dobré náladě. Ale sotva zeď byla dostavěna, umínil si, že jí majitel musí zbořit. Povstal z toho soudní spor, jenž oběma sousedům hospodářskou pohromu způsobil. — Na Vranově trásl soused ve své zahrádce hrušky. Padaly také do zahrady sousedovy. Šel si je tam posbírat. Za to byl od svého milého souseda žalován a odsouzen pro rušení držby. Proč prý mu neřekl, byl by mu dovolil. — V jisté obci chudý podsedník přihradil si k svému poli kousek obecního pozemku. Obecní výbor žádal na něm za to 4 koruny. On nechtěl jich dáti, i vzešel z toho soud. Obě strany vzaly si advokáta. Dojízďedly komise, soud se vlekl od instance k instanci, a konec konců bylo, že „rušitel držby“ zaplatil 2400 kor. útrat, obec 500 korun. Sporný pozemek, ceněný na 4 koruny, byl potom odsouzenému od obce velkomyslně darován. (Aug. Šebestová, „Lidské dokumenty“ str. 65.; „Obzor“ r. 1902, str. 53.)

Podobných nicotných sporů jest mezi lidem rolnickým do nekonečna. Následek toho jest, že se našemu lidu půda pod nohama odsunuje. A odsune-li se vlastní půda národu pod nohama, sřítí se nad ním i ostatní celá budova národního života. (Frant. Bartoš.)

Jaká tu pomoc? Strana křesťansko-sociální domáhá se zřízení lidových soudů, odstranění drahého soudního řízení a procesních sporů a u soudů krátkého ústního, bezplatného řízení. (Rud. Vrba, „Budoucnost národa“, str. 168.) Ale hlavní věc zůstane, aby se lid rolnický sám vzpamatoval a ve vlastním zájmu ovládal důvody křesťanské víry své vlastní náruživosti a vášně, a dal výhost nezvaným štváčům, již v záhubu jej uvrhují.

13. Hospodářský pokrok a rolnická omladina.

Jest nejpřednější ze všech prací
ta, již koná pluh:
jí pusté zemi ráje vrací
žehnající Bůh.
Svatopluk Čech: „Píseň o pluhu.“

Práce rolnická jest základem našeho národního bytí. Přes půl čtvrtá milionu českého obyvatelstva v zemích koruny české náleží ke stavu rolnickému. Proto hyne-li hmotně tento stav, hyne celý národ. A stav rolnický z veliké části hyne. Hyne maloroľnictvo, jež tvoří oproti velkorolníkům ohromnou většinu. Zde jest záchrana nanejvýš potřebna. Záchrana tu hledati jest mimo jiné obzvláště v pokroku hospodářském.

Mluvte si rolnickému chudšasovi o vlastenectví, o národní povinnosti, o sebevzdělání četbou, jak chcete, vše marno, dokud starost o to, zač koupí trochu soli, aby si brambor osolil, zač kus látky, aby děti ošatil, kde naběře peněz, aby úrok a dluhy zaplatil, celou jeho mysl zaujímá. První podmínkou všelikého vyššího snažení jest jakýs takýs blahobyť hmotný. Ten musí si rolník napřed zabezpečiti, a všichni, jimž se nejedná o zájmy jenom osobní neb osobně stavovské, musejí rolníka, živitele společnosti, v tom podporovati.

Blahobyť roľnictva prýští z výnosnosti půdy. Tuto co možná dle pokroku zemědělství zvýšiti, budíž snahou roľníkovou. První krok učiněn tím, že odstraněno hospodaření trojpolní a zavedeno hospodářství střídavé, při kterém místo úhoru pěstují se pícniny a rostliny průmyslové. Ale to samo o sobě nedostačí. Rolník musí dnes pokročiti dále. Půdoznalství a upravování půdy umělými hnojivy a chemickými prostředky,

její vzdělávání, hospodářské strojnictví a dále ještě znalost všeho hospodářského rostlinářství pokročily tolik, že jest stavovskou povinností rolníkovou, aby aspoň to nejnnutnější si osvojil a k zvelebení svého hospodářství upotřebil.

K tomu arci především nutno jest, aby jak rolník sám, tak i všichni vzdělanci čeští upřímně přesvědčeni byli, že, jak dí Svatopluk Čech, „nejpřednější ze všech prací jest ta, již koná pluh“. Rolník musí býti hrd na stav svůj a nesmí toužiti po stavu „panském“. Ale hrdost ta musí býti ušlechtilou a tkvíti v tom, aby hospodářsky, mravně a osvětově stav svůj povznesl. Bohužel, neděje se tak dosud všude a jen málo v pravé míře. Ba jsou krajiny, kde si lid rolnický odborného vzdělání neváží a stav svůj za méně cenný považuje. Vadu hledati jest v celém našem životě veřejném.

Obrozenská snaha vůdců národa českého nesla se popředně za zřizování četných ústavů středních, gymnasií a reálků. Snaha jistě ušlechtilá a dobře míněná, ale stav rolnický utrpěl jí namnoze škodu hospodářskou a sociální. Kde jaký rolník měl syna trochu schopnějšího, vedl jej a vedl dosud na školu střední. Mnohý obětoval poslední groš. Nebylo by zle, kdyby aspoň větší část těchto jinochů po vybytí školy střední domů k hospodářství se vracela a rozumnějším vzděláváním půdy rodičům a stavu rolnickému nahradila výlohy na studie věnované. Ale opak se děje. Kdo na škole střední studoval a studuje, chtěl a chce býti „pánem“. Než by se vrátil domů k „práci nejpřednější“ — ač třeba dědicem rolnického statku jest — raději volí ve městě službu podřízenou. Tak olupuje se stav rolnický o nejschopnější síly. Doma při „nejpřednější práci“ zůstává mužský dorost méně schopný, jenž řevnivě po-

hlíží na šťastnější dle svého mínění bratry a vrstevníky, kteří se „dřítí“ nemusejí, ale na „pány“ si hrají, a z této řevnivosti vzniká touha po odškodnění se toulkami a vysedáváním v hospodách, ano dorost doma zbylý z téže řevnivosti velmi často stává se nespokojeným a všelikému i odbornému vzdělání nepřátelským. A přece není stavu neodvlejšího nad stav rolnický, je-li jeho hospodářský blahobyt utěšený! Ale ovšem nákladnými výlohami na studie pro stavy jiné se tento blahobyt jinam pošínuje. Státisíce rolnických peněz plyne na stravování rolnických synků do měst, ale nevracejí se zpět, nýbrž plní vaky překupníků a velkoobchodníků.

Neméně trudně utvářily se poměry i co do ženského dorostu rolnického. Vyskytne-li se kde poněkud schopnější děvče selské, již tu rodiče jen na „vyšší“ vzdělání pomýšlejí, o tom mluví, a tak sami děvče práci rolnické, „práci nejpřednější“ odvykají. Vzděláním „vyšším“ rozumí se ovšem vždy ústav dívčí, kde se vyučuje literatuře, hudbě, vychovatelství a jiným a jiným věcem pro městský život potřebným, ale kde prostý selský šátek děvčete mění se v nádherný a drahý klobouk, kde ruka se zjemňuje, kde zrcadlo velikou úlohu hraje, zkrátka, kde z prostého děvčete stává se městská slečna. Kolik tu těžce vydělaných rolnických peněz utraceno! Kdyby děvče ve svém kroji a při své prostotě mravů bylo se vzdělalo v pracích hospodářských a hospodyňských na škole přiměřené, jaká to mohla býti pracovní síla pro zvelebení rolnické domácnosti! Ale tak, když rodiče peněžně se zakrvalci a nemohou slečně doma poskytnouti přiměřené obživy, hledá tato zaměstnání ve městě. V různých pisárnách, obchodech, hostincích, kavárnách, ba, bohužel, i v místech hanby, jak zprávy sdělují, hemží se to českými dívkami rolni-

ekými, a na venkově při „práci nejpřednější“ jest nedostatek sil. Je-li otec rolník zámožnější, vrací se se dívka, ve „slečnu“ proměněná, domů, ale místo raního dojení krav chutná lépe dlouhý spánek, místo práce na poli v parnu a na slunci líbí se lépe procházka ve volné přírodě se slunečníkem a snad s knihou v ruce. Ale vše to rodiče hospodářsky ničí a společensky kazí mravy vrstevnic při hospodářství doma zbylých, jež stávají se nespokojenými a touží rovněž po nádhře a „lehčím“ živobyť. Rolník-hospodář nemůže slečny potřebovati, a slečně protiví se rolníka si vzíti; i nezbyvá otcí, leč aby zadlužil statek a dal děvčeti tisícové věno, by se mohla vdáti do města, kdež opět rolnický kapitál v kapsách finančníků mizí.

Jest to smutná, ale životem potvrzená pravda: dobře míněný, ale snad vzhledem k povaze našeho lidu rolnického nedosti promyšlený postup zřizování vyššího školství olupuje rolnický stav o nejschopnější dorost, způsobuje nechuť k odbornému vzdělání dorostu doma při práci zbylého, a poškozuje hospodářsky, společensky a mravně stav rolnický.

Lépe by jistě bylo bývalo pro stav rolnický, kdyby se bylo započalo napřed se zakládáním nižších a vyšších škol hospodářských a hospodyňských. Nyní ovšem se dohání, co bylo opomenuto. Ale lid rolnický nemůže se vymaniti z lichého předsudku, že jen studium na gymnasiích, reálkách, na universitě a technice rolnickému dorostu lepší budoucnost zabezpečuje. Odtud tak slabá návštěva škol hospodářských nižších a středních, ať již jsou rolnické vůbec, anebo dle různých odvětví: vinařské, zahradnické, ovocnářské, mlékařské a jiné. Jsou případy, že hospodářská škola v kraji, kde je do mnoha set rolnických synků, obecné škole odrostlých, nemívá více než 8 až 10 žáků, ba jsou případy, jako se stalo ve škol-

ním roce 1895—6 v Polici v Čechách, že hospodářská škola musila vůbec býti zavřena, poněvadž se žádný žák nepřihlásil. Na mnohých zimních školách rolnických jsou poměry v ohledu tom přímo trudné. Je tu ovšem často příčinou chudoba malorolníků-otců, ale často i ta okolnost, že absolventi hospodářských škol, kteří navykli si dle vzoru svých vrstevníků na gymnasiích a reálkách životu „panskému“, touží po místech hospodářských úředníků a na poli pracovati nechtějí. A přece bez vzkvétajícího školství hospodářského není pravého hospodářského pokroku, není trvalého hmotného blahobytu. Ovšem bylo by i obecnou školu tak zařídit, aby k pokročilé práci hospodářské naváděla. Strana katolicko-sociální právem touží na venkově po nucených pokračovacích školách hospodářských pro selskou omladinu.

Hospodářskou četbou, přednáškami ve spolcích či besídkách, výstavami a jinými prostředky bylo by pak vzdělání doplňovati.

14. Láska k rodné půdě.

Rolník: Nad palác je mi světnička ta tichá,
ten milý kout s obrazy svatých v kole,
s žehnaným chlebem na prostičkém stole,
kde s večera mně pilná žena vítá,
a z očí dcer mi nové jaro svítá.
Ať jsou ty naše radosti snad chudé,
jak mezi klasy onde na poli
čarp očka modrá, máku líce rudé,
přec duch můj, věru, za ně nevolí
ten panský los, byť rozkoší jen šuměl,
a cizí kraj, by zlato rostit uměl.

Svatopluk Čech: „Ve stínu lípy.“

Kde jsou ty doby, kdy rolník s takou vřelostí
lnul k rodné půdě své, jak ji největší básník český
Svatopluk Čech líčí? Byly vpravdě doby, kdy český

rolník nebyl by vyměnil svou světničku tichou s „obrazy svatých v kole“ a s „žehnaným chlebem na prostíčkém stole“ za největší palác ve městě, za sebe lepší „panský los“, za cizí kraj, byť zlatem oplýval.

To byly zlaté, snivé časy našeho lidu rolnického. Třeba nemluví se o vlastenectví tolik jako dnes, přece hlouběji kotvila láska k domovině a ku zděděné víře v srdci lidu venkovského. A láska ta projevovala se nesčetnými popěvkami národními a pověstmi a pohádkami, jimiž obetkával se kraj rodný. Milo bylo hospodáři s rodinou a přáteli pobesedovati a obveseliti mysl popěvkami a pověstmi těmi. S výtvory lidového básnictví vštěpována mládeži přítulnost k rodné víse. Přidržováním k pracím na poli a v zahradě hned od útlého mládí rostl zájem pro život venkovský, a zvykal dorost rolnický práci zemědělské.

Dnes však jaká to změna! Školství, jež nevyrostlo z duše lidu venkovského, ale městského, od-cizilo — budme si upřímní — velikou část mládeže životu venkovskému. Lži-svoboda rozbila útulný život rodinný. Kdo jen trochu povyroste, nechce již poslouchati starých rodičů, a touží po dobré samostatnosti. Touží po „panském losu“. I spěchá do města, kde doufá v továrnách a jiných živnostech naléztí hojně rozkoše.

Náš venkov se vyliďňuje. Již v letech 1880 až 1890 bylo vypočteno, že ze dvou třetin okresů venkovských hrne se v Rakousku obyvatelstvo houfně do třetí třetiny městské. Ve 187 okresech se rozením úbytek vynahradil, v 61 okresech však, a to rolnických, tedy v šestině všech okresů v Rakousku, vystěhovalo se obyvatelstva více, než přirostlo. Od té doby se počet zdvojnásobil, neboť nestalo se ničeho, co by návalu do měst přítrž učinilo.

Na venkově jest totiž o dělnictvo, a ulice městské plny jsou otrhaných mužů a žen dělnických, z ven-

kova pocházejících. Kdo jednou do měst zapadl, na venkov se nevrátí, neboť odvykl práci rolnické a nehodí se do poměrů klidných a prostých, jakých život venkovský vyžaduje. Často přichází jen, aby kazil a šval a ubíjel poslední jiskru spokojenosti v srdci lidu venkovského. Častěji vrací se ve zbledovaném stavu hmotném a mravním, aby padl obci na obtíž.

Tisícové volají ve městech po práci, a na venkově v chudších krajinách zemědělských opuštěné chalupy a ladem ležící pole svědčí, že se celé rodiny do měst za práci vystěhovaly. Náš lid český nejen v říši, ale i za hranicemi ve městech německých se potuluje. A jaký to život jejich! Několik rodin tísní se v cihelnách, v továrních kasárnách, v brlozích podzemních velkostaveb městských. Bída hospodářská a mravní zeje ze všech koutů. Nemožno tu mluviti o výchově dětí. Dělník vlašský jde po práci do ciziny, ale ženu a děti má doma na venkově, a vrací se po čase domů, aby penízem vydělaným v cizině hospodářství své zvelebil. Dělník český pracuje pro cizince do úpadu, a těžce vydělaný groš v cizině a ve prospěch cizinců probíje. Samy časopisy cizozemské to dosvědčují, že je dělník český pilný, ale nadmíru zábavy chtivý a útratný. Roku letošního 1908 přinesl časopis „Česká Vídeň“ zprávu, že jest ve Vídni třináct tisíc služek bez místa, a z těch že je většina Češek. Jsou to dívky venkovské, jež opustily rodné vsi, aby vyhledaly „panský los“ v Babylonu nad Dunajem. Vrátil se zpět? Nevrátí, neboť lichý stud před vrstevnicemi na venkově a odpor k práci rolnické je zdržuje. Což tedy? Veliká část jich zahyne v kalu města.

A přece lid náš rolnický ničeho nečiní, aby tomuto přímo hroznému zjevu společenskému čelil. Ničeho nečiní intelligence. Lid se štve navzájem a tříští se spory politickými a stranickými. Vždyť ani

nemáme číselného přehledu, kolik vlastně lidu našeho venkov opouští, kolik jest ho v cizině, kolik ho hyne, když ztratil všelikou přítulnost ke své domovině, k svému jazyku a své národnosti! Nic již z této neutečnosti nezdá se vyburcovati českou veřejnost. Ani zpráva, že letos r. 1908 zemské ústředí pro zaopatřování práce dělníkům zemědělským v Haliči po smyslu zákona ze dne 16. března 1904 usneslo se, vyslati na sta dělníků zemědělských do Čech. Ale toto ústředí zaopatřuje dělnictvu rolnickému, doma přebytečnému, i v Americe a jinde práci; vede zápisy o jeho poměrech, vyjednává též o spravedlivou mzdu a připoutává tak domorodé obyvatelstvo ku vlasti, aby se ani jediný člen národní rodiny neztratil. A v Čechách, na Moravě a ve Slezsku? Zde rádí mezinárodní sociální demokracie a verbuje pro cizinu. Přijat sice sněmem Českým zákon o sprostředkování práce ze dne 29. března 1903 na základě soustavy stravovacích stanic, ale zákon netýká se dělnictva zemědělského a omezuje se jen na království České, aniž jakkoli všímá si osudu vystěhovalců.

I jinak stará se Halič, aby rolnické obyvatelstvo k práci zemědělské a k hroudě upoutala. Vydán tu zemský zákon ze dne 17. února 1905 o zřízení statků rentových, jež nemá účel jen selské statky z dluhů vymaniti, ale hlavně podporovati tak zvanou „vnitřní koloniaci“, t. j. zakupovati velkostatky a rozdělit je na statky středního stavu a poskytnouti těm, kteří se jich ujímají, rentové zápůjčky, jež jest ročními splátkami zúročovati a umořovati. Zemská komise za tím účelem zřízená opatřuje si peněžní prostředky vydáním rentových dluhopisů.

Toto vnitřní osazování půdy obyvatelstvem domorodým není soustavou novou. Drahně let již zavedeno státem v západním Prusku, v Anglii a Škotsku, tím způsobem, že stát kupuje velkostatky, rozděluje je,

zakládá osady, staví hospodářská stavení a odevzdává je rolnickým osadníkům, jimž výlohy poneháhu státu jest hraditi. Jinde, jako v Rusku, v Irsku, poskytuje stát venkovanům zálohy peněžní, aby si od velkostatků půdu koupili a střední hospodářství založiti mohli.

Není pochybnosti, že se vnitřním osazováním vyliďňování venkova účinně zamezuje a láska k rodné půdě udržuje. Neboť kde následkem svobodné dělitelnosti statků rolnických velkostatky vzrůstají, tam obyvatelstvo z nedostatku půdy a stále obživy prchá do měst a do ústředí průmyslových. V Čechách zaujímá velkostatek přes 37 procent, na Moravě přes 26 proc., ve Slezsku rovněž přes 26 proc. veškeré zemědělské půdy. U továren a průmyslových podniků — jak již řečeno — skupováním pozemků rolnických stále nové velkostatky povstávají a do cizích rukou přecházejí.

Pravou lásku k vlasti chová, kdo její půdu co nejširším vrstvám zemědělským zachovati se snaží. K tomu musí v zájmu vlasti přispívati nejen zákonodárství, ale i škola veškerým svým vyučováním a vychováváním lidovým, na př. dějinami, místopisem, přírodními vědami, náboženstvím, tedy naukami k rodné půdě se přimykajícími; k tomu musejí pro vlastní záchranu přispívati rodiny rolnické vedením budoucího hospodářského dorostu, a dle sil svých všichni vzdělanci nezištně vlastenečtí.

15. Poctivost a zbožnost.

Ó vy bratří přesvatí,
stůjte při své postati!

Ať se čirá
svatá víra

z útrob našich neztratí!

Fr. Sušil: „Sv. Cyrill a Method.“

Poctivost byla vždy okrasou stavu rolnického.
Fr. Bartoš svědčí, že za jeho mladých let v celém

širém okolí málo kdy se přihodilo, že by byl kdo komu co ukradl z bytu nebo z komory, ze chléva neb ze stodoly. Chalupy se vůbec ani nezamykaly. Kráští pak z úrody polní považováno za zločin, jakoby se kdo „pod zámek Boží dobýval“. Lidé leckde mívali na zimu brambory v jamách na poli a nikdo jich nekradl. Půjčovali si peníze na „věrnou ruku“, bez úpisů a svědků, a vždy poctivě si opláceli. Kde v chudé domácnosti potřebovali váh a neměli na ně, jako na Valašsku při prodeji brynze, pořizovali si je sami: dvě deštice upevnili na krátké provázky, vybrali si oblázky, které závažím odvážíli a těch při vážení užívali; kupitel mohl býti jist, že ošizen nebude. Na znamení ujednané smlouvy smlouvající podali si pravé ruce, svědek je „přetnul“, a smlouva měla platnost, jakoby před notářem byla vykonána. Při prodeji dobytka „chlopnuli“ si v ruce, prodáváč přál kupiteli: „Požehnej Pán Bůh“, kup byl ujednan a žádná strana se již nezpáčila. („Obzor“, ročník 1905, str. 97.—98.)

Jak se časy změnilý! Veřejná správa nestačí dnes na venkově zřizovati stanice četnické. Krádeže se množí. Peníze se vypůjčují, ale na splácení málo kdo myslí. Odtud stálé soudy a spory. Již i na venkově potraviny se falšují. Do mléka a másla různé přísady se přimíchávají. Tím se důvěra k lidu rolnickému pokopává. Jsou rolníci, kteří při prodeji obilí a jiných ještě hospodářských plodin podvádějí, navrch vozu anebo pytle výrobky lepší jakosti kladouce a celý vůz nebo pytel za zboží téže jakosti vydávající. I odpuzují si rolníci spotřebovatele, kteří pak raději plodiny ze závodů od překupníků, než přímo od rolníků kupují. Nescházejí případy, že členové rolnických závodů a obilních družstev dodávají svým závodům a družstvům obilí a jiné plodiny jakosti špatné,

dobré pak že vozí do závodů židovských. Tak nepoctivost a zlíštnost ničí důvěru i k družstvům rolnickým. Známý jsou četné úpadky rolnických záložien, které zapříčiněny byly nepoctivostí rolníků, kteří ve správní radě a ve výboru zasedali. Známý peněžní pohromy v cukrovarech, kde rolníci jakožto hlavní dodavatelé řepy a zároveň členové správy, úředníky závodní ve svůj prospěch podpláceli, surovinu špatnou anebo v menším množství, než si zaplatiti dali, dodávali, a tak vlastní podniky ubíjeli a poctivé lidi o majetek okrádali. Ký div, že stav rolnický ve stavech jiných četné má nepřátele a že mnoho o hospodářském povznesení rolníka, živitele společnosti, slyšeti nechtějí!

Odkud však tyto smutné zjevy ve stavu dříve tak poctivém a mravném? Příčin jest mnoho. Popředně pokazila lžisvoboda a lžiosvěta lid rolnický. Lid řídil se dle příkladu těch, kteří platili za vzdělané a osvícené, a příklad ten byl špatný. Když ten neb onen „pán“ zbohatl peněžními spekulacemi, když ten neb onen překupník porušováním potravin a praktickými při vážení a měření hodně uspořil, když ten neb onen dohazovač při prodeji dobytka klamal a lhal, když ten neb onen vzdělanec podplácel: proč bych i já nemohl? Tak rozumoval prostý venkovan a dal v šanc svou poctivost.

Zdržeti a zachrániti jej ovšem mohly zásady náboženské, cit pro právo a spravedlnost křesťanská. Ale ty otupovány a ničeny a otupují a ničí se dosud štvavými řečmi proti církvi a kněžím, a tiskem protináboženským. Místo aby v neděli a ve svátek rolnický lid v chrámě jako jedna svorná rodina naslouchal pravdám spásy a čerpal útěchu a uvědomil si povinnosti k Bohu a bližnímu, spěchá zlákan do města a vrací se nespokojen, roztrpčen, o zděděnou viru,

prostotu a počestnost zistiými demagogy oloupen, celý rozerván s nechutí ku své práci. Nelze více zapřít, že ta vychvalovaná a v cizině tolik vážená zbožnost a poctivost selského lidu našeho na mnohých místech, bohužel, mizí. A přece byla z b o ž n o s t ta, s poctivostí spojená, kdysi všeobecnou. Ba opravdová, nelíčená, srdečná zbožnost byla — jak dí Fr. Bartoš — základním rysem povahy lidu našeho. To jevílo se jak v řeči, tak v jednání. Pozdravy, jimiž se lid navzájem vítal, přání čehokoli dobrého, díky za prokázané dobro atd., vše se dělo ve jménu Božím. Kdo mluvil o zemřelém, vždy připojil: „Dej mu Pán Bůh slávu věčnou.“ S políčkem svým rozmlouval rolník po křesťansku, jako s živoucí bytostí, řka večer, když je opouštěl: „Políčko s Bohem, až zítra přijdu, budem zas spolem!“ — Rolník vše Bohu doporučoval. Když zeměčiny časně byly zasázeny, a někdo potkav vracející se s pole, řekl: „Jen aby vám ty zeměčiny nezmrzly“, tu ihned odpovídali: „Budeme doufat v Pána Boha.“ — Úrodu polí a zahrad a na dobytku pokládali venkované za požehnání Boží. Práci s Bohem započínali a končovali: „Tak se do toho dejme s pomocí Boží!“ „Už jsme to všechno sklídili s pomocí Boží!“ „Až to s pomocí Boží doděláme!“ Než pole zaseli, klekl si hospodář a pomodlil se, aby Pán Bůh té práci požehnal. Zásiv, opět klekl a odevzdal to všechno na Pána Boha. Lid se modlil vstávaje s lože a ubíraje se na noční odpočinek; ráno, v poledne a večer „Anděl Páně“; před jídlem a po jídle, v pátek o třech hodinách; za stara ráno jakož i večer zbožné písně zpíval. Za vše Bohu díky vzdával: „Jak se máte?“ „Dobře, chvála Bohu!“ „Dobře, když dá Pán Bůh zdraví!“ „Už jste požal?“ „Už, chvála Bohu!“ Ano, i když rolník těžkou, nezhojitelnou nemocí sklíčen byl, nezoufal sobě, ale čekal klidně na osvobození smrtí dle vůle Boží: „Kdyby

mne už raději Pán Bůh k sobě povolal!“ („Obzor“, roč. 1905, čís. 2.—4.)

Tato zbožnost lidu rolnického úzce přimyká se k jeho zaměstnání. Nikdo není tak závislým na změnách povětrnostních a celé přírodě, jako rolník. Řemeslník, živnostník, obchodník mohou ochrannými prostředky pojistiti se proti ztrátám. Ale počasí, povětrnost, živly přírodní dovede upoutati a řídití jen Pán přírody, všemohoucí Bůh. Aťsi rolník pracuje sebe důkladněji a sebe pokrokověji, nedá-li Bůh příznivého počasí a neodvede-li pohromy živelní, nic se neurodí. Proto rolník, nezanedbáváje co na něm jest, aby se v práci své zdokonalil, veškeru důvěru svou skládáti má na Boha a jeho požehnání. Neúroda přináší hlad a nouzi do všech vrstev společenských, a proto celé společnosti i vzdělancům velmi by na tom záležeti mělo, aby se rolník Boha nespouštěl, aby den nedělní a sváteční služebnou prací po příkladě nájemců zemědělských dvorů neznesvěcoval, aby si svou zděděnou víru a v ní kotvící poctivost zachoval. K tomu však zvlášť potřebí, aby celá výchova rolnické mládeže zbudována byla na upřímné, vroucí zbožnosti, na náboženství křesťansko-katolickém.

Nebude-li rolník čeledi své a dělníkům svým příkladem zbožnosti a poctivosti, marně bude od nich očekávati a požadovati věrnost a svědomitost. Při nej přísnějším dozoru bude podveden a okraden od služebnictva zlotřilého. Kde se nezachovává příkázání Boží: „Pomni, abys den sváteční světil!“, tam také v domě marně by kdo čeleď poctivou hledal. Marna jsou všechna rolnická společenstva a družstva, jestli v nich svatě nezachovává se též křesťanské „Nepokradeš!“ Nicotny všechny prostředky na zlepšení hmotného stavu lidu rolnického, jestli u něho v nevážnost vešlo příkázání „Nepožádáš!“ Požitkářství a

útratnost vše zase zničí. Bezvýsledny zůstanou snahy o zdokonalení života rodinného a společenského, jestli se nedbá přísného rozkazu Božího: „Cti otce svého a matku svou!“

Zbožnost a poctivost byly vždy a zůstanou vždy jediným pevným základem hospodářsko-sociálního rozkvětu stavu rolnického. Kéž si je lid náš neporušeny zachová!

OBSAH:

	Str.
1. Důležitost stavu rolnického	5
2. Za bývalých dávných časů	8
3. Jitřenka volnosti	13
4. Soutěž a ceny obilnin	16
5. Selské daně	20
6. Nedostatek služebnictva a dělnictva zemědělského	24
7. Výminek a starobní pojišťování rolnictva	28
8. Parcelářství	32
9. Zadlužení rolnictva	36
10. Rolnická společenstva	41
11. Útratnost a pijanství	44
12. Svárliivost a soudilství	49
13. Hospodářský pokrok a rolnická omladina	53
14. Láska k rodné půdě	57
15. Poctivost a zbožnost	61

Upozorňujeme na tyto spisy sociologické ze Vzdělávací knihovny katolické:

Soukromé vlastnictví. Dvě sociologických studií. Napsali P. Jindř. Pesch a P. Viktor Cathrein. Přel. Dr. J. Tumpach. Svazek VII. Cena 2 K 70 h.

Socialismus. Napsal P. Viktor Cathrein. Svazek XI. Cena 3 K.

Lichva a úrok ve světle mravouky katolické. Napsal Dr. Ant. Vřešťál. Svazek XIII. Cena 1 K 50 h.

Otázka sociální. Napsal P. J. Biederlack. Přel. Dr. F. Beneš. Svazek XVI. Cena 2 K 50 h.

Stávky. Napsal R. Vrba. Sv. XVII. Cena 1 K.

Pravá a nepravá emancipace žen. Napsal P. A. Rösler. Přel. Dr. J. Tumpach. Svazek XVIII. Cena 60 h.

Práce ve světle zjevení Božího. Napsal Dr. R. Špaček. Svazek XXI. Cena 80 h.

Jak náboženské vyznání působí na mravnost. Napsal P. J. Krose. Svazek XXV. Cena 1 K.

Bytová otázka dělnická. Napsal Dr. Al. Soldát. Svaz. XXXVIII. 1 K 70 h.

O jednotě a nerozlučnosti manželství. Napsal Dr. A. Soldát. Svazek XLI. Cena 2 K.

V Hlasech katolického spolku tiskového v Praze vyšly tyto sociologické spisy (celý ročník stojí 2 K):

Nástin svobodného zednářství. Napsal V. Sladomel. 1891. Cena 60 h.

O náboženské lhostejnosti. Napsal J. Pošmourňý. 1891. Cena 50 h.

Vraťme se k zásadám křesťanským. Napsal Dr. J. Pošmourňý. 1900. Cena 50 h.

Kdo jest otrokem? Napsal J. Bělina. 1903. Cena 70 h.

Práce. Úvahy ethicko-sociální. Napsal Dr. J. Kachník. 1906. Cena 80 h.

V Dědictví Svatojánském v Praze vyšel spis: Falešní proroci. Největší nebezpečí přítomnosti. Napsal F. Wetzel. Přel. V. A. Šrámek. 1908. Cena 60 h. (Vklad do Dědictví Svatojánského obnáší jednou pro vždy 20 K; pro celý rod, knihovnu, spolek a pod. 40 K.)

Socialismus v dějinách lidstva a jeho povaha a církev katolická, jediné schopná ku řešení sociální otázky. Napsal Dr. Ant. Lenz. Cena 4 K 80 h.

Spisy pro mládež:

Andrlík F. J., **Bezděčná pouť.** Příběhy mladého Čecha v cizině. V. 8°. 114 str. Cena 1 K 20 h, váz. 1 K 60 h.

Dostál A., **Z těžkých a blahých chvílí české minulosti.** Dějepisné povídky pro mládež dospělejší. Se 7 ilustr.

Frant. Klimeše. Lex. 8°, 348 str. 5 K, váz. 6 K 20 h.

- Brodský Bohumil, **Hlasatelé svobody**. Tři obrázky z naší doby. 1890; 8° (162 strany) 1 K.
- **Jiná krev**. Obrázek. 1895; 8° (69 stran) 1 K 20 h.
- **Pan poslanec**. Obrázek z naší doby. 1896; 8° (118 str.) 1 K 20 h.
- **Páni a Paní**. Obrázky z úřednického života. 8°. Část I. Drobná vojna. — Panská přízeň. — Pan rada. 318 stran. 2 K 24 h. — Část II. Na samotě. — Lesklý povrch. — Mezi svými. 362 str. 2 K 50 h.
- **Vesnické obrázky**. 8°. Část I. Poblouzení. — Přece se pomstil. — Při potoce. 246 stran. 1 K 60 h. — Část II. Nové ráno. — Udělala místo. — Oba. 301 str. 2 K.
- **Zmařené naděje**. Obrázek. 1897; 8° (84 str.) 1 K 44 h.
- **Z našeho kraje**. Obrázek s počátku šestnáctého století. 1889. 8° (119 str.) 80 h.

NOVINKY.

- Lobkovic princ Z. V., **Římští papežové**. Statistická data. S portrétem papeže Pia X. Schváleno. 1906; Lex. 8° (85 str., 3 statist. přílohy). 1 K 80 h.
- Moravia Georgius de, **Katolíci! Čechové! Na stráž proti nepřátelům náboženství a nábožencko-mravní výchovy**. Essay objektivní a populární. S otištěným pastýřským listem Jeho Em. nejdůst. P. kardinála Lva Skrbenského z Hříště, knížete arcibiskupa pražského. 1906; v. 8° (16 stran). 20 h.

① Betlemech.

Kulturně historická studie se zvláštním zřetelem k zemím koruny Svatováclavské a uherskému Slovensku.

Napsal Karel Procházka.

S přečetnými původními vyobrazeními. Skvostná typografická úprava. — Výtisk ve vkusné obálce brožovaný za 3 K 40 h, eleg. vázaný 3 K 90 h, ve zvláště skvostné vazbě 4 K 90 h.

Jedlička Ladislav, **Postní kázání**. 8°. 42 str. 80 h.

Markrab Klement, **Matka Boží, pomocnice křesťanů**. Třicet dva výklady k májové pobožnosti. 8°. 120 str. 1 K 60 h.

Podrobný seznam knih zasíláme na požádání zdarma a franko.

Cyrillo-Methodějské knihkupectví Gust. Franci v Praze 536—I., Melantrichova ul. (palác Měst. spořitelny).

Tiskem „Politiky“ v Praze.

základ štěstí. Povídka ze života řemeslnického od M. K a m e n a ř e. 60 h. Úplný ročník 2 K.

R. 1891. Č. 1. **Hradištský zeman**. Napsal A. Dostál. 60 h. — Č. 2. **Nevěřící věřící**. Tři obrázky z naší doby. Napsal B. Brodský. 1 K. — Č. 3. **Nástin svobodného zednářství**. Dle pramenů vypsál V. Sladomel. 60 h. — Č. 4. **O náboženské lhostejnosti**. Napsal J. Pošmurný. 50 h. Úplný roč. 2 K.

R. 1892. Č. 1. **Jošt z Rosenberka a jeho doba**. Složil fr. J. Hamršmid. 80 h. — Č. 2. a) **Sichtářka**. Obraz ze života dělnického. — Č. 2. b) **Bez stávky**. Dělnický obraz. Napsal A. Dostál. 80 h. — Č. 3. **Z kraje Hradeckého**. K dějinám kat. reformace. Napsal P. J. Svoboda. 1 K 60 h. Roč. 2 K.

R. 1894. Č. 1. **Průvodce katolíka do Ameriky**. Napsal F. Novodvorský. 1 K 60 h. — Č. 2. **Dědův vychovanec**. Povídka od A. Dostála. **Pod štítem ochranným**. Dějepisný obraz od téhož. 60 h. Úplný ročník 2 K.

R. 1895. Č. 1. a) **Ve škole života**. Obraz z českého venkova od Al. Dostála. — Č. 1. b) **U strýce**. Obraz novověký. Napsal Al. Dostál. 60 h. — Č. 2. a) **Život blah. Jana La Salle**. Dle vlastiny zpracoval Fr. Janda. — Č. 2. b) **Jiná krev**. Obrázek. Napsal B. Brodský. 1 K 20 h. — Č. 3. **Dostál, Můj národ. Ráz, Zmařeny život**. 80 h. Úplný ročník 2 K.

R. 1896. Č. 1. a) **Daniel O'Connell, osvoboditel Irska**. Příspěvek k jeho životopisu podává J. Ježek. — Č. 1. b) **Pan poslanec**. Napsal B. Brodský. 1 K 20 h. — Č. 2. **Život bl. Jana Gabriela Perboyre**, kněze společnosti misijnářů. Dle vlastiny zpracoval Fr. Janda. 1 K 60 h. — Č. 3. **Dostál, Slavičí stezka na Krivoklátě**. 60 h. Úplný ročník 2 K.

R. 1897. Č. 1. **Ze života sv. Vojtěcha**. Pověsti z luhů domácích a cizích sebral J. Ježek. 48 h. — Č. 2. a 3. **Dle nadace**. Obrázek Al. Dostála. **Zmařené naděje**. Obrázek od B. Brodského. 1 K 44 h. — Č. 4. **Matky-vychovatelky**. Napsal Jos. Ježek. 80 h. — Č. 5. a 6. **Bůh Stvořitel — Bůh Soudce**. Napsal P. V. Wintera. **Z ovzduší doby**. Napsal Fr. Jirí Košťál. 50 h.

R. 1898. Č. 1. **Boje a vítězství**. Histor. povídky a obrazy. Sepsal Jos. Flekáček. Část I. 1 K 80 h. — Č. 3. **Nepotřebovali kázání o křesťanské poctivosti**. Napsal Fr. Jirí Košťál. 60 h. — Č. 4. a 5. **Strážcové Jezulátka**. Napsal Al. Dostál. **Jen do nich — do těch blahobytníků!** Napsal Frant. Jirí Košťál. 50 h. Úplný ročník 2 K.

R. 1899. Č. 1. **Časové obrázky**. Nakreslil Fr. Jirí Košťál. 1 K 20 h. — Č. 2. **Pomněnky z 900letého jubilea sv. Vojtěcha**, slaveného r. 1897, sebral M. Vojáček. 1 K 20 h. — Č. 3. **Boje a vítězství**. Sepsal J. Flekáček. Část II. 1 K 40 h.

R. 1900. Č. 1. **Jan z Jenštejna**. Napsal J. Ježek. Cena 20 h. — Č. 2. **Význam a důsledky husitství**. Píše Jirí Sahuha. Díl I. Cena 1 K 20 h. — Č. 3. **Vratne se k zásadám křesťanským**. Napsal Dr. Josef Pošmurný. Ord. Crucig. Cena 50 h. — Č. 4. **Význam a důsledky husitství**. Píše Jirí Sahuha. Díl II. Cena 1 K 20 h.